

Ajánló

A jövő könyvtára – a könyvtárak jövője

A TMT 2017. februári lapszámában két, alapvető témával foglalkozó cikkre hívom fel az olvasó figyelmét.

Jó néhány publikáció foglalkozott már a könyvtárak változó szerepeivel, jövőjével. Látni kell ugyanakkor, hogy nem egy hirtelen bekövetkező, forradalmi átalakulásról van szó, hanem sokkal inkább egy szerves fejlődésről, egy hosszú útról, amelynek során a könyvtár mint intézmény saját új helyét és szerepeit próbálja megkeresni és megkonstruálni.

Nagy Gyula – Molnár Sándor – Kokas Károly: „A könyvtárak jövőjéről – Reflexiók egy előzetes kutatási jelentés kapcsán” című tanulmánya a Massachusetts Institute of Technology (MIT) a világ egyik legnagyobb presztízsű műszaki egyetemének könyvtára 28 oldalas előzetes riportban közölt – saját könyvtáruk és a világ könyvtárainak jövőjéről végzett – egyéves, átfogó kutatásuk első eredményeit ismerteti.

A kutatást egy 30 fős bizottság végezte, amelyben oktatók, hallgatók és a könyvtári személyzet tagjai alkották a grémiumot. A változatos összetétel alátámasztja a jelentésben szereplő megállapítást: ezen az egyetemen is valódi partnerként tekintenek az akadémiai élet szereplőit a könyvtárosokra.

A cikk szerzői reflektálnak az MIT egyes ajánlásainak megállapításaira: közösség és kapcsolatok, feltárás és használat, gondnokság és fenntarthatóság, kutatás és fejlesztés, egyúttal kiemelve a magyar helyzet sajátosságait az egyik legnagyobb hazai kutatóegyetem könyvtárának szemüvegén keresztül.

A folyton változó körülményekre és elvárásokra reflektálva a könyvtáraknak is folyamatosan fejlődniük, fejleszteniük kell. A változtatás módszere a könyvtárak működésének – az egész rendszer és elemeinek – szisztematikus vizsgálata, mely a tervezés, megvalósítás, ellenőrzés és beavatkozás körforgásán (PDCA-ciklus) alapszik. Ezt a folyamatot mutatja be **Karácsony Gyöngyi:** „Stratégia mint folyamat: A DEENK Stratégiai terv 2016–2020 első éve” című cikkében.

A *Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár* (DEENK) a 2016–2020 időszakra vonatkozó stratégiai tervének elkészítését a Minőségirányítási Tanács működési keretei között, hasonlóan az amerikai könyvtár metódusához, a dolgozók széles körének, a fenntartó és a felhasználók bevonásával végezte.

Fonyó Istváné

Nagy Gyula – Molnár Sándor – Kokas Károly

A könyvtárak jövőjéről – Reflexiók egy előzetes kutatási jelentés kapcsán

A világhírű Marshall McLuhan barátjával egy könyvön dolgozott a 70-es évek legvégén, ami a „Jövő könyvtára” címet viselte volna. McLuhan hirtelen halála 1980-ban megakadályozta ennek elkészültét, illetve megjelenését.¹ Azóta, legalábbis az utóbbi 35 évben, sorra láttak napvilágot azok a „jövő könyvtárainról” szóló elképzelések, amelyek a digitális kultúra, a számítógép hatásait óhajtották szakmánkban megragadni és leírni. Közel sem egyszerű ez, hiszen tudjuk, még a nagy „jövőbelátó” Asimov víziójában is el kell utazni a galaxis központjába, a könyvtárba (tehát nincs jelen pl. a hálózat az elgondolásban), de közben azért az is kiderül, hogy „mindezt az anyagot egy olyan bonyolult számítógépes rendszer foglalta magában, amelyen csak szakember tudott eligazodni.”²

Ezért, hogyha egy nagy hírű intézmény, a világ egyik legnagyobb egyetemének könyvtára egy „jövő könyvtárai” (The Future of Libraries) projektet indít el, úgy gondoljuk, az több, mint figyelemreméltó.

Tárgyszavak: egyetemi könyvtár, szakkönyvtár, kutatás, fejlesztés, prognosztika, Egyesült Államok

*Hekkeld meg a könyvtárat! („hack the library”) – szólít fel a Massachusetts Institute of Technology (MIT) könyvtárának nemrégiben közzétett előzetes kutatási jelentése: a világ egyik legnagyobb presztízsű műszaki egyetemének könyvtára 28 oldalas előzetes riportban közli saját könyvtáruk és a világ könyvtárainak jövőjéről végzett egyéves, átfogó kutatásuk első eredményeit.*³

A jelentésre Király Péter (szoftverfejlesztő – Gesellschaft für wissenschaftliche Datenverarbeitung mbH Göttingen), illetve Sennyey Pongrácz (könyvtárigazgató – St. Edward's University) hívták fel figyelmünket és azt annyira inspirálónak találtuk, hogy jelen tanulmányban szeretnénk reflektálni az amerikai kollégák megállapításaira, egyúttal kiemelve a magyar helyzet sajátosságait az egyik legnagyobb hazai kutatóegyetem könyvtárának szemüvegén keresztül. Ezekből a premisszákból következik, hogy a cikkünkben közölt állapotok és következtetések elsősorban a felsőoktatási és a szakkönyvtárak számára relevánsak, mivel főként az őket érintő és foglalkoztató problémákat, kérdéseket feszegetik. Ahogyan ezt a jelentés megfogalmazza: egy sokkal nyitottabb, összekapcsoltabb és innovatívabb modellt szeretnének nyújtani a világ kutatókönyvtárai számára.

Az MIT szellemiségét a kezdetektől erősen meghatározza a világra való hatás szándéka: az intézmény deklaráltan meg akarja változtatni a világot. Eddigi eredményeiket, a hozzájuk kötődő felfedezéseket és az MIT Nobel-díjas öregdiákjait tekintve ehhez minden adottságuk megvan, érdemes tehát a hazai szakmai közösségnek is komolyan vennie a Massachusettsben született észrevételeket, ajánlásokat.

Az MIT könyvtárát láthatóan ugyanígy áthatja az egyetem világjobbító szellemisége, főként ez motíválta az amerikai kollégákat a könyvtár mint intézményforma jövőjét vizsgáló kutatás elvégzésére. Legfőbb céljuk volt, hogy irányt mutassanak, és jó példával járjanak elől a világ kutatókönyvtárai számára, mindezt különböző ajánlások megfogalmazásán keresztül kívánják elérni. A javaslatok mögött megbúvó egyik lényeges motivációt azt jelenti, hogy egy globális könyvtárrá váljanak, amely mindenben ki tud szolgálni egy globális egyetemet, amellyé az MIT várhatóan válni fog a már most is dübörgő MOOC-jelenség folyamányaként.

Egyik legfontosabb megállapításuk szerint a tudáshoz való hozzáférésnek képlékenynek, interaktívnek, az adott szituációhoz illeszkedőnek, rész-

vételnek, programozhatónak és átfogónak kell lennie, azért hogy teljességgel lehetővé tegye az állampolgárok és a tudósok integrálódását a tudományágak, időszakok, földrajzi helyek, nyelvek és kultúrák között. Szép idea, azonban elérhető ez az állapot? Tanulmányunkban ehhez az állapothoz vezető utakat kíséreljük meg körüljárni az MIT jelentése kapcsán, ha lehet külön is összpontosítva a hazai adottságokra és körülményekre. A megemlített hazai párhuzamok ugyan zömmel szegediek lesznek, de nem azért, mert máshol nincsenek jó vagy éppen jobb megoldások, hanem mert belülről ezeket ismerjük a legjobban. (Mivel itt általában nagyon friss dolgokról van szó, szerencsésebbnek gondoltuk, ha egy-egy hozzánk közeli és jól ismert megoldással, törekvéssel példálózunk.)

A Massachusetts Institute of Technology

Néhány bekezdés erejéig érdemes kitérnünk a jelentést készítő könyvtár anyaintézményének világban elfoglalt helyére. A Massachusetts Institute of Technology a legtöbb egyetemi rangsorban általában megtalálható a világ öt topegyeteme között. Massachusetts államban, Cambridge városában található, amely a bostoni városi övezet része. Egy másik nagy presztízsű amerikai egyetem, a Harvard szintén ugyanebben a városban székel. Cambridge-nek 110 ezer lakosa van, a Harvardnak 22 000⁴, míg az MIT-nak 11 300⁵ hallgatója, így magától értetődő, hogy az egyetemek campusai a tudás koncentrált forrásaiként, a környék meghatározó helyeiként vannak számon tartva.

Az MIT elsősorban a műszaki és természettudományok felé orientálódott, profilját tekintve a hazai mezőnyben talán a *Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem*hez hasonlítható leginkább, összesen öt kara van. A *School of Architecture and Planning* építészeti képzéseket nyújt, a *School of Engineering* a mérnöki tudományok és az informatikai képzések otthona, a *School of Humanities, Arts, and Social Sciences* bölcsészeti, művészeti és társadalomtudományi ismereteket közvetít. A pénzügyi és menedzsmenttudományok felelőse a *Sloan School of Management*, míg a *School of Science* karon klasszikus természettudományokat oktatnak. Jogi és orvostudományi karral nem rendelkezik az intézmény. Az MIT hallgatóinak jóval több mint fele az egyetem valamely posztgraduális képzésében vesz részt, így a hallgatói összetételt tekintve jelentősen különbözik a világ egyetemeinek nagy többségétől.⁶

Az egyetem szellemiségét kiválóan szemlélteti az általuk indított „*Kampány egy jobb világért*”⁷ elnevezésű program, amelynek keretében a tudomány eszközeivel és az egyetemen meglévő potenciál felhasználásával nem kisebb léptékű célt tűztek ki, mint a világ jobb helyé változtatását. Egy különleges hagyomány szintén példásan illusztrálja az universitas légkörét: az úgynevezett MIT-hackek⁸ szokása, amelyek általában kisebb-nagyobb léptékű csínyeket, olykor azonban egészen rendhagyó és forradalmi megközelítésmódot és kezdeményezéseket jelentenek⁹. Így ebben a gondolati térben nem véletlen, hogy az intézmény rektora, *L. Rafael Reif* nemrégiben így bátorította a végzős diákokat: „*hekkeljétek meg a világot*” – „*hack the world*”! Azaz képességeik legjobb kamatoztatásával vigyenek a világba egy újfajta megközelítésmódot, amely mindig is oly jellemző volt az MIT-ra. Ezen megállapítás igazságtartalmának bizonyítására számos, az MIT-hez köthető személy és kezdeményezés sikerét hozhatnánk fel példaként:

- *Richard Stallman* GNU Project-je és az azt követő Free Software Foundation megalapítása az 1980-as évek közepén az MIT AI Lab-jében;
- A korszakalkotó ablakkezelő grafikus rendszer, az X Windows System megalkotása 1984-ben;
- *Tim Berners-Lee* szerepe a World Wide Web Consortium 1994-es megalapításában az MIT Laboratory for Computer Science-ben;
- *Nicholas Negroponte* One Laptop per Child programjának 2005-ös elindulása;
- Az OpenCourseWare projekt 2002-es elindítása és az MIT hathatós közreműködése az edX MOOC platform támogatásában a Harvarddal közösen.

A Massachusetts Institute of Technology könyvtára

Az MIT campuson nincs önálló központi könyvtár-épület, hanem több különálló létesítmény ad otthont az egyetem könyvtárainak. Természetesen Magyarországon is léteznek hasonló példák a campus szerkezetű egyetemeken. A különálló, hat könyvtári egység elsődleges funkcióját a tanulóter szerep jelenti, azonban mindemellett egyfajta inspiratív kutatóhelyet is jelent a hallgatók számára a könyvtár. A hat épületből négy (a Barker, a Dewey, a Hayden és a Rotch Library) általános célú könyvtárak, míg további kettő (Institute Archives & Special Collections és a Lewis Music Library) gyűjtőköruket tekintve különgyűjteményként funkcionálnak. A hat intézmény közös elnevezése MIT Libraries. Természetesen azon munkafolyamatok, amelyek nem kötődnek szorosan egy-egy konkrét

gyűjteményhez központosítva vannak (itt elsősorban különféle támogató és háttérfeladatokra kell gondolni). A munkatársak létszáma körülbelül 150 fő, ennek a létszámnak nagyjából harmada a *Hayden Library* dolgozója, a többi alkalmazott a másik öt gyűjtemény között oszlik meg.

A campuson több könyvtár is késő estig tart nyitva¹⁰, amely egyre inkább úgy tűnik, hogy a nemzetközi és a hazai gyakorlatban is kezd kötelező elvárássá válni a felsőoktatási könyvtárak felé¹¹. Így nem véletlen, hogy a magyarországi praxisban is elsősorban azok a könyvtárak működnek ilyen hosszabbított nyitva tartással, ahol nagyszámú külföldi hallgató fordul meg. Szintén akad hazai példa a nonstop hozzáférésre¹², ahogyan az MIT-nél is folyamatosan biztosított az éjjel-nappali tanulóter¹³. Természetesen a hivatkozott megoldások nem teszik lehetővé a teljes funkcionalitású folyamatos működést, azonban a főbb használói igényeknek megfelelően egy csökkentett szolgáltatás folyamatosan elérhető.

Az MIT Libraries igazgatónöje, *Chris Bourg* nemcsak az egyetem könyvtári rendszeréért felelős, hanem egyben az MIT kiadójáért, az *MIT Press*-ért is.¹⁴ Ez a folyamatban lévő könyvtári paradigmaváltás és az Open Access mozgalom könyvtárszakmai beágyazottsága okán mindenképpen szerencsés megoldás.

A rendelkezésre álló humán erőforrás adatok¹⁵ és a jelentés alapján elmondható, hogy az MIT esetében a backoffice jellegű munkák, illetve az ilyenfajta kapcsolattartás az olvasókkal legalább olyan fontos szerepet tölt be, mint a személyes, frontoffice típusú könyvtáros-olvasó kapcsolat. A könyvtáros sok esetben egy olyan, háttérben dolgozó információs szakember, akinek munkáját sokan igénybe veszik, de a valóságban sokszor nem történik személyes interakció. Ez a jelenség már egyértelműen a könyvtári paradigmaváltás következménye, mivel az elektronikus információszolgáltatások szerepének erősödésével egyre nő azon szolgáltatások száma és jelentősége, amelyek nem igénylik feltétlenül a személyes fizikai jelenlétet az olvasók felől, azonban attól, hogy a felhasználók nem az intézmény falai között használják a különféle információs anyagokat, kérdések ugyanúgy felmerülnek bennük.

30–20–15 évvel ezelőtt a papíralapú dokumentumok dominanciája megkérdőjelezhetetlen volt, az ezekhez való hozzáférés magától értetődő módon megkövetelte a személyes jelenlétet a használók-

tól. A digitális tartalmak és adatbázisok térnyerésével a fizikai jelenvalóság követelménye egyre inkább erodálódik. Ez a változás a modern könyvtárakban – azoknál az intézményeknél, amelyek feleltek az idők szavára – magától értetődően az erőforrások elosztásában is jelentkezett. Így logikus módon egy-egy könyvtár munkatársainak arányát tekintve valószínűleg egyre kevesebben dolgoznak „pultos” munkakörökben, míg egyre nő a különböző háttérfeladatokat vagy felhasználótámogatást végző kollégák száma. Sőt az a megoldás sem szokatlan, hogy a pulton szolgálatot teljesítő munkatársak besegítenek különböző háttérmunkák ellátásába: hibrid könyvtár – hibrid munkakörök. Ezt az átrendeződést a használati csatornák eltolódása és a megjelenő új feladatok köre indokolja. Hogy pontosan melyek ezek? Erre szeretnénk rávilágítani az MIT könyvtárának megállapításai nyomán.

Az MIT könyvtárának felmérése a könyvtárak jövőjéről: egy lehetséges vízió a felsőoktatási- és szakkönyvtárak számára

A tanulmányunk gondolati csírájaként szolgáló kutatást az MIT Libraries az MIT provost-jának (a magyar gyakorlatban talán az oktatási rektorhelyettesnek vagy az egyetemi kancellárnak feleltethető meg ez a tisztség) felkérésére végezték az MIT Libraries vezetőjének irányításával. Összehívtak egy 30 fős bizottságot (Task Force), melynek összeállításakor kifejezetten törekedtek a minél vegyesebb összetételre: oktatók, hallgatók és a könyvtári személyzet tagjai alkották a grémiumot. A változatos összetétel alátámasztja a jelentésben szereplő megállapítást: ezen az egyetemen is valódi partnerként tekintenek az akadémiai élet szereplőire a könyvtárosokra.

A bizottsági tagok között egyaránt akadtak, akik csak ritkán használják fizikai valójában a könyvtárat, illetve olyanok is, akiknek alapvetőek a nyomtatott anyagok a kutatáshoz és a tanításhoz, így főként személyesen veszik igénybe az intézményt. Nem minden személy foglalkozott minden kérdéssel, ehelyett három munkacsoportot alakítottak: közösség és kapcsolat; feltárás és használat; gondnokság és fenntarthatóság. Az egyes területek kérdései között természetesen akadtak átfedések, így a problémák több szempontú vizsgálata vált lehetővé. Egy negyedik, közös téma mindegyik munkacsoport munkájában felbukkant: a kutatás és fejlesztés. Ez nem véletlen, hiszen egy akadémiai könyvtár életében mégiscsak ez az egyik meghatározó terület. A beszámoló szerint az egye-

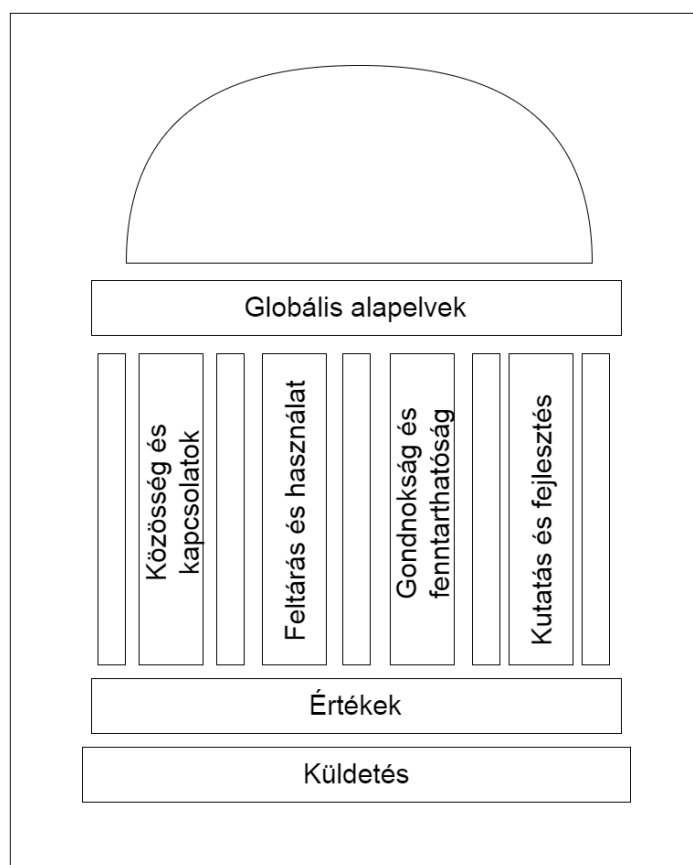
temükön számos kar áhítozik egy olyan rendszerre, amely ösztönözné a nyitottság kultúráját, hogy mások bevonásával még inkább reprodukálhatók és újraértelmezhetőek legyenek a kutatások, és hogy a kölcsönös bizalom erősítésével az egész tudományban fel lehessen gyorsítani a haladást: a forradalmian új anyagok, új elméletek és nagyszabású problémákra kimunkált új megoldások segítségével új értelmezésekkel gazdagodjon világunk.

Ötletesen parafrázálva az MIT ikonikus épületét, a Great Dome-ot (amely egyébként a Barker Library otthona)¹⁶ az elvégzett munka fő vonalainak szemléltetésére a kutatás készítői az alábbi ábrát alkották meg, ahol a felsorolt, tartóoszlopnak tekintett témák alapjául nem más szolgál, mint az MIT alapvető missziója és értékei, míg az oszlopok felett elhelyezkedő kupolát maga a megalkotni kívánt globális platform jelenti (1. ábra).

Az általunk itt bemutatott amerikai kutatást megelőzően természetesen jó néhány publikáció foglalkozott már a könyvtárak változó szerepeivel, jövőjével. Látni kell ugyanakkor, hogy nem egy hirtelen bekövetkező, forradalmi átalakulásról van

szó, hanem sokkal inkább egy szerves fejlődésről, egy hosszú útról, amelynek során a könyvtár mint intézmény saját új helyét és szerepeit próbálja megkeresni és megkonstruálni. Ennek természetesen számos aspektusa van és az idő előrehaladtával is folyamatosan változnak a körülmények és lehetőségek, így érthetően újabbnál újabb témát boncolgató cikk jelenik meg.

Ez az útkeresés már legalább 15-20 éve intenzíven jelen van a szakmában, ennek illusztrálása-képpen *Mader Béla* 2001-es tanulmányát¹⁷ emeljük ki, amelyben a magyar szakirodalomban először használta a „hibrid könyvtár” kifejezést annak az állapotnak a leírására, amiben azóta is létezünk: a könyvtáraknak párhuzamosan kell ellátnia a hagyományos könyvtári igényeket, ugyanakkor a digitális világ követelményeinek is meg kell felelniük. Folytatva a könyvtárosság jövőkereső hagyományait, a 2016-os esztendőben is számos szerző foglalkozott a témával akár a *Networkshopon*¹⁸, akár a *TMT* hasábjain^{19, 20}, vagy említhetnénk a miskolci gyökerű „A jövő könyvtára felé...” c. webinárium-sorozatot²¹.

1. ábra Az MIT kutatásának stilizált ábrája

Fontos előrebocsátanunk, hogy a könyvtárak jövője kapcsán felvetett kérdések jó része természetes módon a hálózat és hálózatiság által nyújtott lehetőségek kitágulásából fakad. Ennek a kérdéskörnek számos vonatkozását feltárta Sennyey és Kokas 2011-es tanulmánya²². Szintén nem mehetünk el amellett a folyamat mellett, amely előbbutóbb a digitális szingularitásba²³ fog torkollani. Az MIT kutatási jelentése és jelen tanulmány szerzői valójában e jelenségek által indukált kihívásokra próbálnak meg választ adni, vagy legalábbis megpróbálják a felmerülő kérdéseket tablószerűen felvetni, elhelyezni azokat a problématerben.

Mindemellett trivialisásként kell leszögeznünk a könyvtárak egyik legelemibb és legősibb funkcióját, a hosszú távú megőrzést, amely egyúttal erősen összefügg „hiteleshely” mivoltukkal: ez valójában egy érdekes „ellenszegülés” a *hálózaton minden elérhető, minden a miénk és minden igaz* ideájának (vö. digitális szingularitás). Napjaink folyamatosan ömlő áhírei és az áltudományos tartalmak tömegei mellett a könyvtári háttér hitelesítheti az információt az internet tengerében, egy virtuális közösségi teret és keretet adhat, amiben alapvetően biztonságosabbnak, megbízhatóbbnak tekinthető az információ, mint általában. Valamilyest a régi hiteleshelyek analógiája ez, amelyek garantálták, hogy az oklevél valóságtartalma rendezett. Ennek a gondolatnak a tükrében talán még fontosabbá válik a később kifejtett, könyvtárak ún. tudományos hubként (csomópontként) betöltött szerepe.

A kutató digitális ökoszisztémája és a digitális írástudás

Korunkban nyilvánvaló, hogy a tudományos publikáció szervezése, illetve maga a tudományos publikáció keletkezési folyamata, menedzsmentje, disszeminációja, kontrollja nagy változásokat él át, továbbá mindennek különféle informatikai vetületei állandó fejlődéssel járnak.

1) A kutató digitális ökoszisztémája²⁴ és a könyvtár

A kutató-oktató (s szerintünk a szenior hallgató is, ha nem most, hamarosan) már régóta szervezi és összegyűjti azokat a digitális eszközöket és forrásokat, amikkel dolgozik, amikkel a leghatékonyabb a munkája. Ezek körét erőteljesen a gazdaságosság határozza meg. Abban a korban vagyunk tehát, amikor ki-ki felépíti a maga *digitális ökoszisztémáját*. (Valamilyen szinten ez mindnyájunkra igaz, hiszen mindenki összekapcsolja a szerkesz-

tés, keresés, tárolás stb. műveleteinek különféle színtereit.)

Ez a jellemző trend mostanában erőteljesebben veti fel, hogy az integrált, felhőalapú és egymással már ab ovo összekötött és összecsiszolt rendszerek itt jelentős előnyt élveznek.²⁵ A mi korunkban tehát egyfajta „eredeti tökefelhalmozás” folyik ezen a területen, amiben sok szereplő jelenik meg, ki egy-egy részellemmel, ki pedig az *ökoszisztéma koordinátoraként* vagy több összefüggő szolgáltatás kínálójaként. Például a Google egy tudósnek felkínálja a levelezést, a tárhelyet, a dokumentumszerkesztést, a naptárat és a Scholar-t is, egyebek mellett, s mindet értelemszerűen a „felhőben”.

Az, hogy a könyvtár a tudományos élet szolgálatában a korábbi időszakhoz hasonlóan, vagy jobban szereplő maradjon – többek között – úgy érhető el, hogy ebben az alakuló digitális ökoszisztémában egyre nagyobb helyet foglal el, jól kitalált és okosan kínált szolgáltatásaival. Ha ezt nem tudja, vagy nem akarja megtenni, ebben a szerepkörben meg fog jelenni más, hogy ellássa ezeket a feladatokat, hogy a kutató és az oktató alakuló digitális ökoszisztémájából minél nagyobb részt hasítson ki. Ha a könyvtár például csak pusztán katalógushozzáférést tud adni, az csak igen kicsiny szelete lesz ennek az alakuló egésznek. Ha ez így maradna, idővel egyre feleslegesebb lenne egész hivatásunk. Ebben a vonatkozásban az épületünk és infrastruktúránk magában nem elég, hosszabb távon csak a könyvtáros-informatikus szakértelmünk lehet igazán vonzó!

2) A számítógépes, digitális írástudás és a könyvtár

A fent leírtak a kutatók nagy részének elég bonyolult és gyorsan változó környezetet jelentenek. A testre szabott, felhőalapú ökoszisztéma lassan alakul ki, s nem is lesz egyforma mindenkinek, még akkor sem, ha az egyetem vagy kutatóhely majd kínálni fog ilyet kutatóinak. Olyat, ahol a szakirodalmi információs rendszer, a letöltés, hozzáférés, elraktározás, nyilvántartás, a tanulmány-szerkesztő felület, a nyilvántartási eszköz, a disszeminációs és archivációs tér, vagy éppen a publikációs tér egyben és átjárhatóan jelen lesz, együtt a kommunikációs eszközparkkal.

Így állandóan felmerül majd, hogy az elvárható számítógépes írástudáson túlmenően (alapvető informatikai eszközpark használatának ismerete) az ökoszisztéma kiépülése és használata közben

ki segít a felhasználónak? Ezt nevezhetjük ebben a kontextusban valójában digitális írástudásnak²⁶: így tehát ebben az olvasatban a *digitális írástudás a digitális ökoszisztéma aktuális használati utasítása*. Nyilvánvalóan következik az előbbiekből, hogy hogyan lehet ez (legalább részben) könyvtárosi feladat, ha a használatnak maga a könyvtáros a szakértője, illetve az ide vonatkozó tudás forrása és elosztója is egyben.

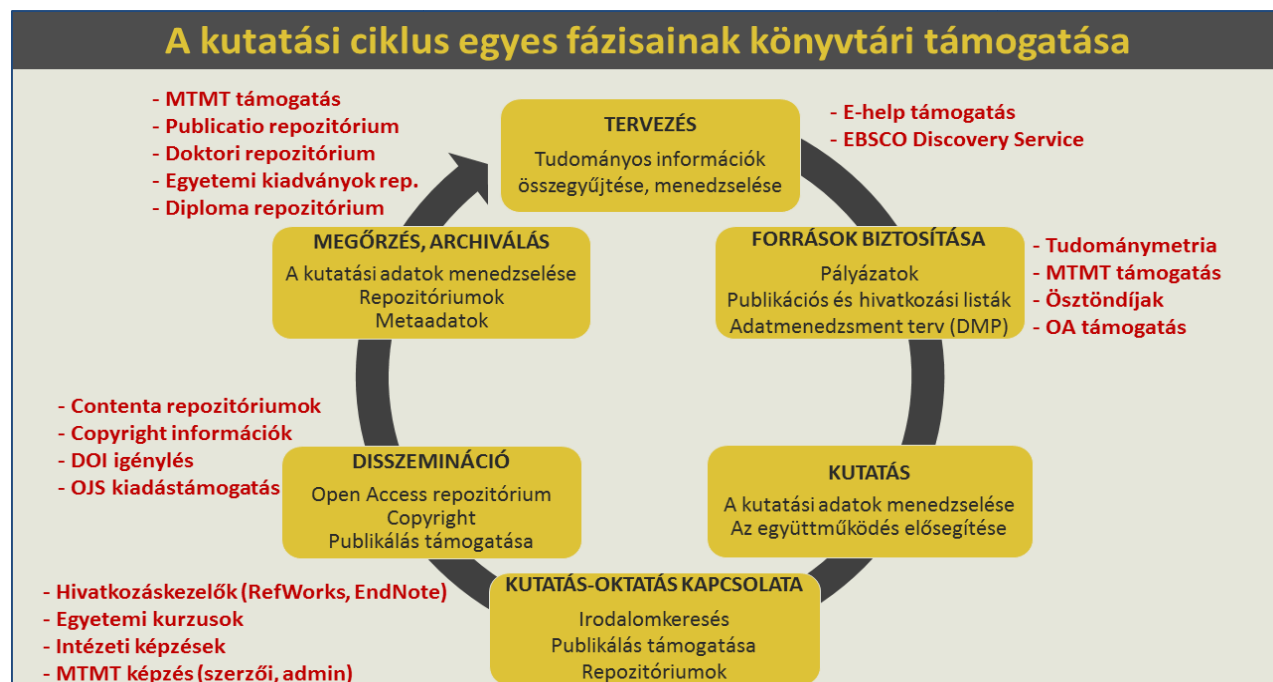
3) Következtetés

Minél nagyobb szerepet tudunk vállalni ezekben a folyamatokban, minél jobban megértjük, hogy miképpen tudjuk ezt elősegíteni, s minél előrébb járunk másoknál a megvalósításban és eszközkínálatban, annál jobban számíthatnak ránk a jövő felhasználói. S ez az, ami megalapozhatja a könyvtár intézményének hosszabb távú jövőjét. A *hibrid (átmeneti) korszak* nehéz, és a jövőben is nehéz lesz, mert minden újat a réggel együtt kell csinálni. Közben az új nem kész, hanem keletkezik és változik, de nyilván az új és régi belső kiegyenlíthetlensége és rendezetlensége folyton nő (entrópiaszerűen), amíg el nem ér egy határt, ahol a folyamat újra elkezd kiegyenlítődni majd. Úgy is mondhatnánk, hogy „egy új kurzus” kezd el majd kikristályosodni, működni. Az alapkérdés, hogy

ebbe milyen szerepet tudunk mi, könyvtárosok belevinni, úgy, hogy az összes régit, ami nem kell, kivezetjük, ami pedig szükséges azt fenntartjuk, vagy éppen megújítjuk és „át is vesszük a túlsó partra”, kanalizáljuk a digitális korszakba.

Az alább közölt, a kutatási ciklus egyes fázisainak könyvtári támogatását szemléltető ábra (természetesen jó néhány másik, konkurens modell létezik a szakirodalomban a kutatási adatok életciklusára²⁷) erről a digitális ökoszisztémáról kísérel meg egy távlati látképet nyújtani. A körön kívüli, piros színnel felsorolt pontok az *SZTE Klebelsberg Könyvtár* elmúlt években kialakított és működő szolgáltatásait mutatják be, amelyek tulajdonképpen a mi válaszaink a használók által elvárt digitális ökoszisztéma által felvetett igényekre.

Az ábrán látható módon, fokozottan törekszünk arra, hogy a kutatási ciklus minden egyes fázisában ki tudjuk szolgálni felhasználóink igényeit és a 21. század elvárásainak megfelelő, modern könyvtári támogatást nyújtsunk számukra, hogy az egyes kutatók digitális ökoszisztémájának kialakításakor bátran merjenek támaszkodni a könyvtárra (2. ábra).

2. ábra A kutatási ciklus egyes fázisainak (a kutató végzi, sárga színnel) ábrázolása az SZTE Klebelsberg Könyvtár gyakorlata alapján (a könyvtár támogató tevékenysége, piros színnel)²⁸

Az általunk itt ismertetett, előzetes bizottsági jelentés sem kísérel meg igazából sokkal többet, „csupán” azt, hogy a már javában zajló kutató-könyvtári paradigmaváltásra felmutasson egy lehetséges scenáriót, elsősorban saját, amerikai kutató-könyvtárak szempontjait és rendelkezésre álló erőforrásait figyelembe véve, nyilvánvalóan az őket érő kihívásokra fókuszálva. Világos ugyanakkor az is, hogy számos meglátásuk van annyira generális, hogy azt a magyar szakmai közönségnek is érdemes megismernie.

Közösség és kapcsolatok

1. ajánlás: *Globális könyvtár egy globális egyetem szolgálatában*

Az első és legfontosabb ajánlás alapján az MIT könyvtárának globális könyvtárrá kell válnia, melynek egy globális egyetemet és annak hallgatóit kell kiszolgálnia. A könyvtár már ma is több különböző felhasználói közösséget szolgál ki és a jelentés alátámasztja, hogy a közösségek száma folyamatosan emelkedik, illetve egyre kevésbé korlátozódik a földrajzi térben. Mára nemcsak az intézményhez szorosan kötődő hallgatók és oktatók kiszolgálása a cél, hanem az egyetemmel kapcsolatban álló vendégoktatók, kutatók és tágabb értelemben véve az egész világ tudományos közösségének ellátása. Ezek a különféle közösségek mintegy koncentrikus körökként jelennek meg az intézmény körül. Igazából minden pont kapcsán el lehetne mondani, de a jelentésben ennél a résznél külön kiemelik, hogy a dolgozók részéről történő „fejben való váltás” mindennél fontosabb: annak a szemléletnek a befogadása, hogy munkájukkal nemcsak azokat szolgálják, akikkel nap, mint nap személyesen találkoznak, hanem egy globális közönség igényeinek kielégítésére kell törekedniük minden szinten. Példaként egy 10 éves nigériai kislányt említenek, aki a robotika iránt érdeklődik, a jövő könyvtárának az ő tudásvágyát is szükséges kiszolgálnia.

Az MIT egyik célja egy olyan szabadon hozzáférhető platform létrehozása és üzemeltetése, mely a globális oktatás és tanulás céljait szolgálná. A javaslat szerint ebben a szellemben volna érdemes újratárgyalni a szerződéseket a tartalomszolgáltatókkal, akik jelenleg főleg az egyidejű hozzáférésszám-alapú modellt preferálják, ahelyett hogy az összes potenciális használót próbálnák meg elérni. A „*könyvtári platform*” kulcsgondolata, hogy a gyűjteményekhez szabadon hozzáférhető metaadatokat gyártsanak és azokat bárki számára

elérhetővé tegyék nyilvános alkalmazás-programozási felületeken (API) keresztül.

A riport két szerepet fogalmaz meg saját könyvtárunk számára: meghatározó fejlesztőjének lenni azoknak az új eszközöknek, amelyek kiszolgálják a számítógéppel segített kutatási módszereket és az információfeltárás újszerű formáit (1); emellett szeretnének kulcsszerepet betölteni egyfajta kommunikációs hubként, illetve támogatást nyújtani világszerte azon fejlesztők számára, akik a tudományos anyagok lekérdezésének és feltárásának új útjain dolgoznak (2).

Külön megjegyzik, hogy a könyvtár esszenciális szerepet tölt be az intellektuális közösségi életben, mivel a könyvtár a kutatás és tanulás helye, ahol a könyvtárosok a hallgatók támogatásának módszertanilag avatott szakértői. A könyvtár pozícióját erősíti és különlegessé teszi, hogy alapvetően különbözik az oktatási intézmény más egységeitől (pl. a karoktól) abban is, hogy nem hoz érdemi döntéseket sem a hallgatókról, sem az oktatók és kutatók előmeneteléről, nem értékeli munkájukat, viszont segíti és támogatja őket. Ez a tény olyan helyé változtatja a könyvtárat, ahol bátran és korlátlanul lehet kérdezni, segítséget kérni, sőt olykor olykor még hibázni is szabad.

2. ajánlás: *A használat terei*

A második ajánlás a könyvtári tér átalakítására vonatkozik. A javaslat szellemében a csendes olvasótermek mellett közösségi munkára alkalmas helyeket is ki kell alakítani, ezzel segítve a különböző kollaborációs tevékenységeket. A könyvtár-épületek felújítását ezzel a funkcióbővítéssel összhangban kell elvégezni, ezáltal kívánatos módon az épületek egyfajta agóraszerepet is kaphatnak. Az ajánlás igazságtartalmának bizonyítására számos hazai esetet tudnánk említeni, mind a pozitív (megvalósult), mind a negatív (meg nem valósult) fejlesztések sorából, amikor sajnos ez a fajta agórakomplexum ordítóan hiányzik egy-egy közösség és intézmény életéből. Ha a jövő bibliotékái sikeresek akarnak lenni, akkor mindenképpen illeszkedniük szükséges a „harmadik hely” koncepcióhoz²⁹, legyen szó akár tudományos, akár közkönyvtárakról³⁰.

Régóta tudjuk, hogy az infrastruktúra sok mindent meghatároz, akár egy adott intézmény sikerességét is determinálhatja, ezért nem véletlen, hogy az MIT bizottsága is külön ajánlásban tért ki a kérdésre. A jövő könyvtára nem jöhet létre a modern fel-

használói igényeket maximálisan kiszolgáló könyvtárépület nélkül. Sorra veszik saját lehetőségeiket és felvetik annak lehetőségét, hogy akár a használókat is bevonják a terek és épületek megújításába (vö. építészeti fakultás)³¹ A legfrissebb (az itt ismertetett előzetes kutatási jelentés megjelenése utáni) fejlemény, hogy az ajánlás alapján összehívtnak egy, a könyvtári fizikai tér fejlesztésének vízióját megalkotó munkacsoportot.³²

Már az előzetes eredmények megerősítik a hibrid könyvtár jelenség létezését: tapasztalataik szerint a használók továbbra is elvárják a könyvtártól a fizikai létet, nem elégszenek meg kizárólag a virtuális hozzáféréssel. Saját tapasztalataink egybevágnak ezzel a megállapítással: a felsőoktatási könyvtárak esetében egyértelműen felértékelődnek a használat terei (vö. hosszabb nyitva tartás), így tovább fokozódik a könyvtárépítészet jelentősége. Ugyanezt támasztják alá a modern felhasználói elvárások, melyek teljesen mások, mint voltak néhány évtizeddel korábban. Ezt az igénybeli változást egy-egy régebbi könyvtárépület nem mindig tudja kielégíteni.

A sikeres könyvtárépítészeti munka³³ jelentőségére kiváló precedenst jelentenek azok a megújult intézmények, amelyek figyelembe tudták venni a könyvtárépítészet szempontjait, ilyen pozitív példának tekinthető a *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár* felújítása³⁴, vagy az új szegedi egyetemi könyvtár felépítése³⁵. Sajnos vannak azonban kevésbé szerencsés esetek is a magyar könyvtárépítészet felségterületéről, ilyennek tekinthető a nemzeti könyvtár eddig meg nem valósult költözése is.

3. ajánlás: A felhasználóképzés jelentősége és a könyvtár viszonya a MOOC-jelenséghez

A harmadik ajánlás szerint a kutatás és oktatás mellett az MIT könyvtárának képzési lehetőségekkel is segítenie kell a közösség tagjait, hogy ezzel támogassa a hatékony és kritikus információkezelést és tájékozódást. Mindamellet az MIT hallgatói nemcsak információfogyasztók, hanem a tudás egyéni létrehozói is, ezért fontos, hogy megértsék a szabadalmak, szabványok, védjegyek, szabályzatok és minden ehhez kapcsolódó előírás rendszerét, mely az üzleti és a tudományos világot egyaránt áthatja.

Mindezek fényében minél szélesebb körű felhasználóképzésre van szükség, amely az információkereséstől, -kezeléstől, a személyes információszerzés³⁶ által felvetett kérdéseken keresztül egé-

szent a publikáló szerzők támogatásáig³⁷ kell, hogy húzódjon. Szerencsére elmondható, hogy a felhasználóképzés műfajában jó néhány sikeres hazai akció akad, elég, ha az MTMT rendszerének működtetéséhez elengedhetetlen szerzői és adminisztrátori képzésekre gondolunk, melyek ország-szerte folyamatosan és gördülékenyen zajlanak. Az MTMT kezelésén túlmutató kezdeményezések is akadnak, ilyen például az SZTE Klebelsberg Könyvtár szerzők támogatását megcélzó „Szerzői eszköztár” projektje³⁸. Itt olyan témákban tehetnek fel kérdéseket a kutatók, mint például az intézményi Open Access támogatás, tudománymetria, predator folyóiratok, MTMT, DOI, intézményi repozitórium, hivatkozáskezelők, szerzői azonosítók stb.

A felsőoktatási könyvtárak oktatáshoz való kapcsolódásának ürügyén muszáj kitérnünk egy másik, sok mindent megváltoztató jelenségre, mégpedig a tömeges nyílt online kurzusokra (MOOC)³⁹. Az MIT globális egyetemmé válásának célkitűzését korábban már olvasva talán nem meglepő, hogy az intézmény ezen a pályán is komoly versenyzőnek számít a 2002 óta működő OpenCourseWare (OCW) online tananyagportállal és a Harvard Egyetemmel közös alapítású edX MOOC platformmal. A helyi könyvtárnak ezzel kapcsolatban széles körű feladatai vannak, amelyek a trend fokozódásával valószínűleg még inkább növekedni fognak, erre a jövőbeli feladatra kiemelten felhívják a figyelmet a jelentés készítői.

A MOOC „műfajról” talán annyit érdemes tudnunk ebben a kontextusban, hogy 2008-ban egy kanadai professzor páros, *George Siemens* és *Stephen Downes* indította el első online kurzusát „*Connectivism and Connected Knowledge*” címen. Azóta híressé vált kurzusukat egy idő után már 2200 hallgató követte a hálózaton. Az elnevezés is itt jelenik meg: „*massive open online course*”, amit talán „tömeges nyilvános hálózati kurzusnak” lehetne fordítani⁴⁰. Mostanság az egyik irányadó összesítő webhely szerint több millió (!) kurzusrésztevő használja az azóta elterjedt módszer szerinti oktatási formát, s mostanában csaknem ezer kurzus közt válogathatnak, amelyeket rengeteg partner hirdet meg⁴¹.

Sokak szerint mindez az egész felsőoktatást át fogja alakítani, hiszen a nyílt webtérben szabad versenyben megjelenő óriási kínálatból a húzó neveket felmutató sztáregyetemek esetleg elvihetik majd az „online” hallgatókat, így az Egyesült Államokban a kisebb egyetemek vezetői nagy figyelemmel kísérik ezt a jelenséget. Mindeközben per-

sze annak az elvi lehetősége is megvan, hogy egy közepes egyetem akár kezdetben ismeretlen kurzusa híresedik el, egyszerűen színvonala, eredményessége vagy éppen jól kidolgozott „infrastruktúrája” okán. Arra a hazai elemzők is rámutatnak, hogy mik a MOOC előnyei: a MOOC integrálja a közösségi hálózatokban rejlő potenciált, s kiaknázza az összekapcsolhatóságban rejlő lehetőségeket. Továbbá egy-egy világszerte elismert (vagy éppen egy online kurzus által ismertté vált), szakmailag kiemelkedő oktató-kutató vezetésével elérhető át a tanulás élménye; a kurzusok szabadon elérhetők, csak online forrásokat használnak; a csatlakozás bárki számára nyitott (nem kell beiratkozni az adott intézménybe). Így persze nincs létszámkorlát sem, s főképpen nincs tandíj, a kurzusok anyagai mindenki számára hozzáférhetők⁴² – mindezek rendkívüli vonzerőt jelentenek.

Az Open Education Database honlapja így exponálja az igazi kérdést szerkesztőségi cikk címében: „*Librarians: Your Most Valuable MOOC Supporters*”⁴³. A könyvtáraknak, jelesen a felsőoktatási könyvtáraknak kitüntetett szerepe lehet a MOOC rendszerek működtetésének kiszolgálásában.

Ezek közül csíra állapotban már sok minden tetten érhető hazánkban is. Például a szegedi Klebelsberg Könyvtár sok éve üzemeltet nem csupán saját (könyvtártudományt oktató) munkatársai számára egy ún. *Elektronikus Vizsgáztató Rendszert* (EVR), amely mára már több tudományterületen hatalmas adatbankkal szolgálja ki az automatizált tudásellenőrzést⁴⁴. Nyilvánvaló, hogy online kurzusok mellé ez könnyedén csatolható lenne valamilyen módon. Szegeden, ahol az Egyetem vezetése a távoktatásnak ezt a formáját már rövid távon is működtethetőnek gondolja⁴⁵, azt is tervezzük, hogy elektronikus tananyagarchívumot hozunk létre (ETA-projekt) és összekapcsoljuk azt az oktatást segítő elektronikus rendszerekkel (CooSpace). De például az egri *Eszterházy Károly Egyetem* távoktatási rendszerei és programjai is komolyan összefonódtak a könyvtári képzésért felelős tanszékekkel és magával a könyvtárral is⁴⁶. Arról nem beszélve, hogy hazai országos kezdeményezés is van már, az *Óbudai Egyetemen* született meg a folyamatosan növekvő számú kurzust kínáló *K-MOOC (Kárpát-medencei Online Oktatási Centrum)*.⁴⁷

A felsőoktatási könyvtárak az utóbbi húsz esztendőben sok olyan változáson mentek keresztül, amelyek kedveztek/kedveznek a MOOC rendsze-

rek támogatásának. A digitalizálás következtében előállt, és ma már online elérhető tananyagok, az előfizetett szakirodalom szinte teljes körű webes hozzáférhetősége, a repozitóriumok kifejlesztése és a távolról való könyvtárhasználat egyre kifinomultabb megoldásai szinte teljesen kielégíthetik a tömeges távoktatás igényeit, mivel gyakorlatilag korlátlan ügyfélnek teszik lehetővé az online 24 órás könyvtárhasználatot. Nyilván nálunk ez még csak potenciál, s nem a teljes valóság, de ha jogilag is megoldható lenne az e-jegyzetek és e-tanönyvek távhasználata, e-kölcsönzése, akkor a megvalósításnak technikai akadályai a továbbiaknak már nemigen volna.

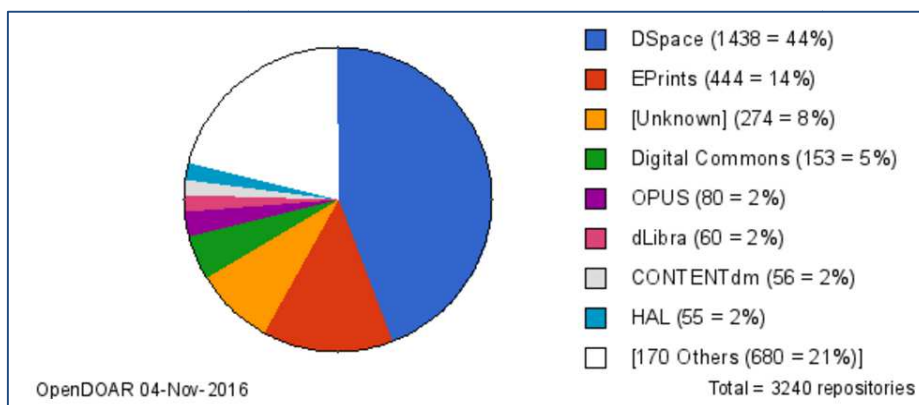
Feltárás és használat

4. ajánlás: A könyvtár mint információs csomópont

A bizottság alapvetésnek tekinti, hogy az MIT könyvtárának egy megbízható közvetítő közegnek (vö. hiteleshely) kell lennie a világban az egyetem tudományos eredményeinek terjesztésében. Az MIT-n több oktatási egység küzd azzal a problémával, hogy híján vannak azoknak az eszközöknek és rendszereknek, amelyekkel naprakészen lépést tudnának tartani az MIT különböző intézeteiben, illetve a világszerte folyó kutatási tevékenységgel. Ez a körülmény már önmagában meggátolja az együttműködést és a kutatási eredmények kölcsönös felhasználását.

A könyvtáraknak ezért olyan publikálást segítő eszközöket szükséges biztosítaniuk a felhasználók számára, amelyek segítségével a kollaboráció a mostaninál hatékonyabbá tehető. Ugyanezen cél érdekében olyan publikációs- és adatrepozitóriumokat kell létrehozni, amelyekben szabadon, szabványosan leírt és jól strukturált formában érhető el az információk. Így a könyvtár tulajdonképpen egyfajta tudományos hubbá válhat, amely egyaránt megkönnyíti a tudás világszerte történő disszeminációját és az adott intézmény egységei közötti belső kommunikációt.

Az MIT ezen a pályán úgymond helyzeti előnnyel indul, hiszen ők az alapító fejlesztői (a HP mellett) az egyik legjelentősebb repozitóriumrendszernek, a 2002 óta létező DSpace-nek⁴⁸. Ennek fényében talán még inkább érthető a „*globális platform egy globális egyetem számára*” célkitűzés, hiszen globalitását tekintve a DSpace keretrendszer már most is előkelő helyet foglal el a világban (3. ábra).

3. ábra A repozitóriumszoftverek használati megoszlása világszerte⁴⁹

Szintén itt kell megemlékeznünk az adatrepozitóriumok jelentőségéről, amely terület hazánkban egyelőre még eléggé gyerekcipőben jár, így a kutatóhelyek könyvtárainak tennivalólistájára mindenképpen fel kell kerülnie az adatrepozitálás kérdéskörének. Néhány éven belül várhatóan a kutatók el fogják várni ezt a szolgáltatást a könyvtártól, hiszen a nemzetközi gyakorlat tőlük is ki fogja kényszeríteni a kutatások során felhalmozódó adatok közzétételét és hosszú távú biztonságos megőrzését⁵⁰. Nem véletlen tehát, hogy ez a pont ott van az MIT ajánlásainak problématerképén is.

Az SZTE Klebelsberg Könyvtár első ehhez hasonló kísérlete éppen most zajlik: az egyetem történetére vonatkozó (elsősorban határainkon túli) lefotózott dokumentumok nagy tömegű és kvázi „nyers” szolgáltatásáról van szó. Ez egy külön repozitóriumban kb. 280 ezer dokumentumot jelent majd, melyeket csak nagy csoportokban tudunk jelenleg leírni, teljes feldolgozásuk és kiaknázásuk könyvtárosok és kutatók hosszú éves munkáját teszi majd ki.

Kiemelik még a megbízható diszciplináris repozitóriumok szerepét és a hozzájuk való automatizált kapcsolódás jelentőségét, főleg a produktivitás növelésének fényében, elkerülendő ezáltal a különböző gyűjtemények kezelőinek dupla adminisztrációs munkáját. A bizottság által megfogalmazott végső cél egy információs hub (csomópont) működtetése, amely számos hasonló akadémiai rendszerrel áll hálózatos kapcsolatban, elősegítve ezzel a széleskörűen értelmezett tudományos hálózat minél kívánatosabb összekapcsoltságát.

A tartalomszolgáltatás demokratizálódása miatt vannak arra utaló jelek, hogy a könyvtárak a ha-

gyományos tartalomszolgáltatói szereptől kénytelenek lesznek elmozdulni a *tartalomgazdai feladatok*⁵¹ irányába (ez a kapcsolódás az MIT Press és az MIT Libraries esetében már szervezetenként is megvalósult). Az internet adta innovatív lehetőségek és az egyre komolyabb eredményeket elérő Open Access mozgalom folyamánként fokozódó igény mutatkozik ugyanis akár egyes kiadói feladatnak számító munkák könyvtárszakmai felvállalására. Ehhez nyújthatnak nagy segítséget olyan szabadon felhasználható, folyóirat-kiadást menedzselő rendszerek, mint az Open Journal Systems (OJS)⁵²

5. ajánlás: Digitális hozzáférés

Az MIT könyvtára széles körű digitális hozzáférést biztosít gyűjteményeihez, és a már eleve digitális formában született dokumentumokat is próbálják minél inkább szabadon hozzáférhetővé tenni, emellett nagy ívű programban digitalizálják a még analóg formában létező gyűjteményeiket. Mindezek ellenére a jelentés önkritikát is megfogalmaz, mivel a saját állománynak viszonylag csak kisebb része érhető el digitálisan: például a megvédett diplomamunkáknak 38%-a, az egyéb forrásoknak (tudományos folyóiratok, technikai jelentések, munkaanyagok) töredék része, míg a könyveknek csak 8%-a érhető el elektronikusan.

Az ajánlás kulcsgondolata a *hozzáférhetővé tétel*, ezt elősegítendő támogatni kell az innovatív szolgáltatások és felületek létrehozását, melyek segítik az olyan új típusú felhasználói igények kielégítését, mint a széles körű szöveg- és adatbányászat, a dokumentumok csoportosítása és más algoritmusalapú megoldások, melyek segítségével teljesen újszerű lehetőségek nyílnak meg a kutatás-

ban. A hagyományos módon nem kezelhető (kvázi emberi fogyasztásra alkalmatlan) adathalmazokban ez által újabb ismeretek, összefüggések válnak felfedhetővé. A jelentés kiemelt figyelmet fordít a nem szöveges tartalmakra. A gyűjteményben megtalálható térképeknek, fényképeknek, audio- és videofájloknak, adatoknak és metaadatoknak ugyanúgy elérhetővé és használhatóvá kell válniuk az ilyen típusú állományoknál is.

Magyarországon a közgyűjteményi digitalizálás több irányból indult el, és az elkészült állományok szolgáltatása is több szinten történik, hiszen más célokat fogalmaz meg a MEK, az egyetemi repozitóriumok és a több intézmény kooperációján alapuló Hungaricana is. A felhasználóbarátság szempontjából az egy felületen történő integrált, egyablakos keresés lenne az optimális, de a keresőmotor alá becsatolt gyűjtemények különbözősége miatt a „közös keresés” sokszor nem valósítható meg teljes mértékben, vagy csak túl sok kompromisszummal. A hazai szolgáltatásokban a hozzáférhetőség szintén több szinten értelmezhető. Általánosságban elmondható, hogy a közgyűjtemények igyekeznek szabadon szolgáltatni az általuk kezelt tartalmakat, a legfőbb gátló tényezők a szerzői jogi környezet (nem véletlen került csaknem feloldhatatlan ellentétbe az *e/v* az Eldorado gyakorlati megvalósítása közben), illetve az intézmények vélt érdeke.

Az *Arcanum Adatbázis Kft.* archívumainak megjelenésével egy új helyzet alakult ki a közgyűjteményi tartalomszolgáltatásban. Az elmúlt években olyan mennyiségű (több tízmilliós nagyságrendet is elérhet ez a szám) digitalizált tartalom vált elérhetővé általuk, amely méret korábban nem volt jellemző. A létrejött Hungaricana portál sikeresen ötvözi egy felületen a könyvtári, levéltári és múzeumi dokumentumokat és számos olyan új típusú tartalomszolgáltatási eszközt – például a georeferált térképtechnológiát, vagy a gigapixeles képmegjelenítést⁵³ mutatott be, melyek korábban ismeretlenek voltak a hazai gyakorlatban. Ezen gondolatok alapján valószínű, hogy Magyarországon jelenleg talán a Hungaricana áll a legközelebb az MIT által óhajtott magas integráltságú „könyvtári platformhoz”, azzal a megszorítással, hogy az igazi áttöréshez az is kellene, hogy a szolgáltatás adataihoz nyíltan hozzá lehessen férni különféle API-kon keresztül, amivel a tartalmak új és új kontextusba helyezhetően feldolgozhatók, összekapcsolhatók lennének harmadik fél számára is.

Nem szabad azonban hátradólni, hogy mindennel elkészültünk, csak azért, mert a hazai szakfolyóiratok jelentős része digitalizálva lett (ADT): további források allokációja szükséges, tovább kell folytatni a digitalizálási projekteket és a már elkészült adatbázisok népszerűsítésére is nagy hangsúlyt kell fektetni, hogy a potenciális használók megismerjék és használják ezeket. Továbbá szintén kiemelt módon kezelendők az olyan speciális gyűjtemények, mint a hagyatékok, kéziratok, illetve minden olyan egyéb dokumentumtípus, amely a maga módján egyedi és csak egy példány létezik belőle. Ebben a kontextusban fontos, hogy mihamarább legalább minimálisan indexelve legyenek ezek (pl. fondsintű leírás), középtávon elkészüljön a digitalizáció és hosszú távon a részletes metaadatolás is megtörténjen. Az állományvédelmi szempontból történő digitalizálás pedig különösen fontos az idő és a hordozó anyagok romlásának előrehaladtával.

Az előzetes kutatási jelentés 4. függelékében, az egyik leggyakrabban felmerült kérdésként ismét előkerül a nyomtatott dokumentumok napjainkban még meglévő szerepe. Az egész munkaanyag az információhoz való minél könnyebb digitális hozzáférést (5. ajánlás) és a könyvtáron belüli kollaborációs közösségi terek (2. ajánlás) kiterjesztését javasolja, ezekből következő módon a papíryanagok mennyiségének olvasói terekben való csökkentését tartja kívánatosnak. Ez azonban nem jelenti a nyomtatott anyagok nagyarányú selejtezését! Természetesen ugyanerre a problémakörre a hazai kutatókönyvtáraknak is szükséges kialakítaniuk a maguk stratégiáját, hiszen a könyvtári paradigmaváltás világszerte hasonló válaszok megtalálását követeli meg. Többek között ilyen dilemmákban testesül meg napjaink könyvtárának hibridisége.

6. ajánlás: Innovatív tudásközvetítés egy nyílt könyvtári platformon keresztül

Az ajánlás szerint nagy szükség volna egy nyílt, interoperábilis tartalomszolgáltató platformra, amelyen keresztül a jövő könyvtárai a legkorszerűbb módon tudnák teljesíteni küldetésüket az innovatív tudásközvetítés terén, figyelembe véve a felhasználók tartalomfogyasztással szemben erősen megváltozott attitűdjét. A könyvtáraknak ezen a területen olyan multimédiás tartalomszolgáltató óriásokkal szemben is versenyképesnek kell lenniük, mint például a Netflix, a Google vagy a Spotify, mert a felhasználók ezen tőkeerős platformokon megszokott szolgáltatásokhoz hasonlókat várnak

el más digitális tartalmak fogyasztása esetén is. Mindezen kihívásokra adott válaszként a platform fejlesztése során az MIT könyvtára úgy véli, törekedniük kell az interdiszciplináris partnerségre mind saját intézményükön belül, mind a külső partnerek irányában, emellett támogatniuk kell a minél újabb technológiai megoldások használatát, melyekkel az oktatás és kutatás új lehetőségeihez juthat a tartalomkészítés, -elemzés, -megosztás és -megőrzés terén.

Olyan új eszközök alkalmazása szükséges, mint a szöveg- és adatbányászati apparátus felhasználóbarát bevonása, fejlett vizualizálási lehetőségek, különféle Big Data képességek. A nagy információmennyiség miatt el kell gondolkodni a megjelenítés forradalmasításán, például a különböző forrású és más-más adatszerkezetű Big Data eredmények megjelenítése hogyan lehetséges emberi elme által is fogyasztható formában? Újfajta tudásközvetítő módszerek, próbálkozások, kísérletek (pl.: tartalom remixek, mashup kultúra, animált történelmi csaták, 3D, virtuális valóság, augmented reality, gamifikáció stb.) jelennek meg nap mint nap az interneten könyvtári^{54,55} és könyvtáron kívüli szereplőktől. Jelen írás szerzői szerint határozottan felmerül a kérdés, hogy mi a könyvtár szerepe ebben a környezetben?

Különösen érdekes lehet ez a kérdéskör olyan alakuló speciális diszciplínák esetében, amelyek azt ígérik, hogy egész tudományágak kutatási módszerét alakíthatják majd át. Ilyen pl. a *digitális bölcsészet*, amely egy hagyományosan könyvtár-intenzív kapcsolatokkal bíró területet vesz birtokba. A digitális bölcsészeti módszertan az egyes tudományok esetében olyan kérdéscsoportokhoz is elvezethet, amelyeket eddig nem is tehetünk fel. Könnyen lehetséges, hogy új összefüggések merülnek fel a hatalmas adattengerből. S az sem elképzelhetetlen, hogy maga a kutatási segédlet, módszer vezet megkérdőjelezhetetlen eredményhez, ott, ahol ez korábban elképzelhetetlen volt. Itt is felvethető, hogyan lehetnénk mindebben partner és szolgáltató, ha nem vagyunk magának a folyamatnak is részesei?⁵⁶

Az ajánlásban a munkacsoport megfogalmazza, hogy adaptálni volna szükséges a kereskedelmi gyakorlatban már évek óta kiválóan működő mesterséges intelligencia alapú ajánlórendszereket. Az Amazon, a Netflix⁵⁴, vagy éppen a Spotify üzleti modellje részben ezek miatt az ajánlórendszerek miatt oly sikeres, hiszen „kitalálva” az ügyfelek igényeit, olyan további, felhasználókat érdeklő

tartalmakat kínálnak folyamatosan – mintegy aranytálcán átnyújtva – melyekkel további, és szinte megállás nélküli tartalomfogyasztásra buzdítják a fogyasztókat, olyan szinten kiszolgálva őket, hogy részükről legtöbbször aktív cselekvés már nem is szükséges. Ezzel szemben a könyvtári rendszerek alapvető működési mechanizmusát jelentik az olyan aktív felhasználói cselekvések, mint a keresőkifejezések, vagy referenzkérdések megfogalmazása és magának a keresési tevékenységnek a lefuttatása, annak minden ismert elemével együtt. Ugyanakkor a felhasználók tevékenységének folyamatos monitorozásán alapuló ajánlórendszerek könyvtári felhasználása számos etikai és adatvédelmi aggályt is felvet, illetve a felhasználók igényeinek maximumon túli kiszolgálása elvezethet a kritikus gondolkodás és az önálló kutatás képességének fokozottabb leépüléséhez. (Arról a praktikus helyzetről nem beszélve, hogy a felsőoktatási könyvtárban a hallgató a vizsgák és tantárgyak szerint változtatja teljesen az aktuális érdeklődését, így a rendszer nem „ajánlhat” neki ahhoz irodalmat, amin már éppen túljutott.) Ez további kérdéseket is felvet, hiszen ha a felhasználó elé teszünk mindent, fogyasztásra készen, tegyük fel 70%-os határfokkal, akkor az olvasóink ezt a 70% százalékot kényelmi okokból hajlamosak lesznek 100%-nak gondolni, és megelégedni a kapott eredménnyel, holott korábban rá voltak kényszerítve a források minél teljesebb körű felderítésére. Az itt felvetett problémákat a majdani platform fejlesztése során természetesen mind kezelni szükséges.

A megalkotni tervezett platformnak funkcionalitáiban jó néhány új elvárásnak meg kellene majd felelnie, minthogy egyre több kutató igényelne egy felhasználóbarát, használatra kész, grafikus, ám univerzális adat- és szövegbányászati eszközt. A bizottság szerint profi felhasználókat is megcélzó, kibővített, haladó képességeket szükséges beépíteni a fejlesztendő platformba, mindezt anélkül, hogy ezen kiegészítők használatához komoly programozási tudásra lenne szükség, ahogyan az a mostani szövegbányászati megoldások esetében ez általában még így van. A jövőbeli, mostaninál innovatívabb tudásközvetítés során választ kell adni a nem szöveges dokumentumok körüli problémákra is: a képek, hanganyagok, videók, 3D modellek, kéziratok és más összetett kutatási adatok által támasztott kihívásokra. Az ilyen típusú anyagok felhasználása a komplikált szerzői jogi szabályozás miatt sokszor még a szöveges tartalmaknál is több megoldandó problémát vet fel.

Az ajánlás ezek mellett kitér a tudományos kommunikáció fontosságára és az intézményen belüli tudományos közösségi hálózatok kérdésére. Ha ezekre a felvetett kérdésekre releváns választ szükséges adnia a könyvtárnak, akkor a tervezett platformnak megoldást kellene nyújtania erre a kérdéskörre is, mivel egyes bizottsági tagok úgy gondolják, hogy ennek sokkal inkább a könyvtári és akadémiai szféránál van a helye, mint egy harmadik fél által üzemeltetett külső szereplőnél (pl. Researchgate, Academia.edu). Szükséges és szerencsés volna, ha az intézmény oktatói, kutatói, diákjai ismernék egymás munkáját, így sokkal inkább közre tudnának működni egymás (akár inter)diszciplináris kutatásaiban, így növelhető lenne a tudósok közötti kollaboráció. Hazánkban már működik egy hasonló rendeltetésű kezdeményezés, a *Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtárának iDEa Tudóstere*⁵⁸.

Az ebben a pontban ismertetett funkciókat és nézőpontokat a munkacsoport javaslata alapján mind szükséges figyelembe venni és beépíteni a kifejlesztendő, nyílt könyvtári platformba illetve felületbe, azért, hogy minél több modern, a tartalmak kreatív, szabad felhasználásához és „hackeléséhez” (megváltoztatásához) szükséges lehetőség a felhasználók rendelkezésére álljon. Mindezek mellett további megközelítések feltárására is szükség van, ezért a 10. ajánlásban a tervezet még visszautal az itt felvázolt platformra.

7. ajánlás: Open Access

Az irányelv javaslata értelmében az MIT-nek össze kell hívnia egy új munkacsoportot, amely kifejezetten az Open Access publikálás jelenlegi egyetemi szabályzatát⁵⁶ vizsgálná felül. A cél az, hogy a jövőben minél többek számára, minél szélesebb körben váljanak elérhetővé a helyi kutatók és tudományosság eredményei. Mint számos kutatás bizonyította, az Open Access publikálás növeli a tudományos eredmények idézettségét, ugyanakkor számos egyéb tisztázandó kérdést is felvet⁵⁹.

A kutatás során egyesek kifejezték fenntartásaikat az Open Access modellel kapcsolatban azokról a területekről, ahol a szellemi tulajdon erős védelme szükséges, míg mások a kiadási folyamat tisztázását tartják szükségesnek, hogy az ne szabjon indokolatlan terhet a szerzőkre nézve (vö. az említett Open Journal Systems és társaival). A zöld út jegyében természetesen továbbra is kívánatosnak tartják az intézményhez köthető publikációk átfogó gyűjtésének folytatását. Beszámolnak róla, hogy

jelenleg az MIT-hez köthető peer-reviewed cikkeknek csak 44%-a van nyíltan szolgáltatva (vö. az SZTE Publicatio Repozitórium 57%-os arányával, bár ezek nem kizárólag peer-reviewed cikkek!). Megjegyzik, hogy a szerzői feltöltés mellett a közvetlen kiadói depozitálás és az MIT-domének alóli harvesztálás (aratás, begyűjtés) is a gyarapodás forrásaiként szolgálnak (vö. SZTE archiválási szabályokkal⁶⁰). Egyértelműen a nyílt hozzáférés mellett szól, hogy az MIT repozitóriumából eddig több mint hatmillió cikket töltöttek le (vö. SZTE esetében ugyanez az adat ~122 ezer letöltés).

Kiemelendők még az egyre inkább terjedő egyetemi, kormányzati és egyéb háttérű kutatási alapokhoz köthető, deklarált Open Access irányelvek, amelyek keretében sok esetben csak akkor kap támogatást a szerző, ha a születő eredmények szabadon hozzáférhetővé válnak. Erre a gyakorlatra jó néhány európai és magyar példát is felsorolhatnánk (pl. MTA eljárása⁶¹).

Megfogalmazódik az anyagban, hogy az MIT-nek meg kell őriznie vezető szerepét, és a jövőben is élen kell járnia az Open Access mozgalomban, mind a saját, mind a világ érdekében. Az eddig elért eredmények ellenére kritikát is megfogalmaz a bizottság, miszerint az MIT saját gyakorlatában sem tökéletes még minden az Open Access publikálás és elérés területén, több erőfeszítést tartanak szükségesnek, ezért javasolják a külön Open Access bizottság felállítását.

Gondnokság és fenntarthatóság

8. ajánlás: Repozitóriumok

Az ajánlás a könyvtárak évezredes hagyományát, a kultúra megőrzését emeli ki. Ez alapján az MIT könyvtárainak tartós és megbízható repozitóriumként kell működni és az MIT elsősorú memóriaintézményévé (ld. még tartalomgazda) kell válnia. A megőrzés során egy olyan információs rendszert kell kiépíteni, mely az intézményben született összes információt és adatot képes önmagába integrálni. A megőrzés szorosan összefügg a 4. ajánlásban szereplő szerzőtámogatással és a 7. ajánlásban kiemelt Open Access hozzáféréssel. Az MIT-hez köthető peer-reviewed cikkek repozitóriumba kerülésének, az érvényben lévő MIT Faculty Open Access Policy⁶² ad keretet.

A javaslat kitér nemcsak a tudományos értékek, hanem az egyes intézetek, tanszékek saját történeti anyagainak archiválásának fontosságára is. Gyakori probléma, hogy az MIT kisebb egységei

által maguk kezelte információk hosszú távú megőrzéséről senki sem gondoskodik. Ez a folyamat valahol természetes, mivel a kutatók feladata elsősorban a kutatás és nem az archiválás, de így sok értékes információ veszhet el. Ennek elkerülésére a javaslat értelmében a könyvtárnak fel kell vállalnia a tudományos cikkek mellett a különböző munkaanyagok (pl.: kutatási jelentések, éves beszámolók, oktatási segédanyagok stb.) megőrzését is.

Ennek szellemében a könyvtár még inkább egy állandó információs támogató háttérre, tartalomgazdává és hiteleshellyé válhat, mely segíti az intézmény dolgozóinak egymás közötti kommunikációját, fontos szerepet betöltve a tudásmegosztásban, segítve ezzel is a közösséget.

9. ajánlás: Hosszú távú megőrzés és az informatikai avulás

A könyvtári világban korábban az információt hordozó-tároló közeg egyértelműen a papír volt, azonban napjainkban ez egyre inkább eltolódik a digitális megőrzés felé. Az elektronikus jelek hosszú távú (>20 év) megőrzésével kapcsolatban – a technológia kiforratlansága és folyamatos változása miatt – nincsenek olyan tapasztalataink, melyek ezt a problémát megnyugtatóan rendeznék. A csak digitálisan létező információk sérülékeny mivoltára⁶³ már többen felhívták a figyelmet⁶⁴.

A riport alapján az MIT könyvtárának igazi memóriaintézményként viselkedve vezető szerepet kell játszania az igazán hosszú távú tárolást lehetővé tevő, szabványos formátumok kifejlesztésében és a digitálisan tárolt anyagok konkrét archiválási munkálataiban. A feladat összetettségére és szerteágazó mivoltára jellemző, hogy egyszerre több szinten kell kezelni a kérdést: az elavuló fájlformátumok mellett a folyamatosan változó szoftveres környezet, az operációs rendszerek és a változó hardvereszközök kérdéskörét is kezelni szükséges. A jelentés kitér arra is, hogy a könyvtárnak fel kell hívnia a felhasználók figyelmét az informatikai avulás veszélyeire és törekednie kell a valóban hosszú távon elérhető technológiák használatára.

Kutatás és fejlesztés

10. ajánlás: Az információtudomány új útjai

Az utolsó ajánlásban a jelentés szerzői javasolják, hogy az MIT hozzon létre egy kezdeményezést az információtudomány és a tudományos kommunikáció kutatására (*Initiative for Research in Informa-*

tion Science and Scholarly Communication) az MIT könyvtárának központi szerepvállalásával. Ez a központ egyfajta – a korábbi ajánlásokban már bemutatott – csomópont (hub) szerepet töltene be az információtudomány és a tudományos kommunikáció területén. A kezdeményezés keretében olyan új, fenntartható modellek kerülnének kifejlesztésre, amelyek választ adhatnak digitális körünkben a tudományos információk termelésére, használatára, menedzselésére, megosztására, megőrzésére és feltárására. Az ilyen irányú információtudományi kutatások során egyre inkább fokozódik az interdiszciplinaritás szerepe. A kutatás és fejlesztés eredetileg nem szerepelt a bizottság fő fókuszpontjai között, de elég hamar nyilvánvalóvá vált, hogy a munka során körvonalazódó vízió csak általa lesz megvalósítható. Egy ilyen központ esetében természetesen a megfelelő anyagi források megteremtése is szükséges, melyet a fenntartó intézmény, illetve adománygyűjtés által kívánnak finanszírozni.

Kiemelik a könyvtár MIT Press-szel való egyedülállóan szoros kapcsolatát és azokat az egyéb, már meglévő és működő alapokat, amelyekre egy ilyen nagyszabású kutatás-fejlesztési kezdeményezés támaszkodhat. Felsorolnak egy sor tudományágat (pl. agykutatás és kognitív tudományok, médiaművészet és design, számítógép-tudomány, üzleti modellezés stb.), amelyek felől különösen számítanak interdiszciplináris inputokra ahhoz, hogy a felvázolt kezdeményezés sikeres tudjon lenni. Az MIT lehetséges összes egységével szeretnének kollaborációt kiépíteni és közösen kísérletezni az új megoldások területén, hiszen sokszor a tudományos kommunikáció egyes szokásai, konkrét gyakorlatai komoly eltéréseket mutathatnak a különböző diszciplínák esetében.

Az ajánlásban körvonalazott központ néhány lehetséges kutatási irányát, illetve néhány konkrét fejlesztési projektjavaslatát pontokba szedve közli a jelentés:

- Műszaki, üzleti és gazdasági modellek meghonosítása a tudományos munkák interaktív, multimédiás publikálásához, illetve mindezek nyilvánossá tétele számára.
- Modellek, technikák, eszközök és szabványok kifejlesztése a biztonságos adatmenedzsment, -megőrzés és -használat számára, legyen szó bármilyen fajtájú, méretű és formátumú adatról.
- Módszertanok, algoritmusok és technológiák létrehozása, melyek lehetővé teszik a kutatók számára, hogy analóg és digitális anyagok tömegével produktív és kreatív módon dolgozhassanak.

- A hagyományos és a digitális média egyedi tanulási és kutatási lehetőségeinek mélyebb és komplexebb megértésének kimunkálása.
- Olyan megoldások kidolgozása, melyek sokkal inkább integrálják a kutatás és a publikálás folyamatát.
- A könyvtári terek berendezésének új lehetőségeinek kipróbálása a közösségi tér funkció erősítésével, a hatékonyabb kutatási és tanulási munka érdekében.
- Műszaki, társadalmi és gazdasági modellek megalkotása, melyek elősegítik a digitális objektumok hosszú távú, együttműködésen alapuló megőrzését, beleértve az elavuló hordozók és formátumok által felvetett problémák kutatását és az ezen a területen történő tapasztalatszerzést.

Összességében a könyvtárnak folyamatosan részt kell vennie a kísérletezésben, például az olyan innovatív, új termékek promotálásában és támogatásában, mint például egy MIT hallgatók által fejlesztett nyílt publikációs platform, vagy egy startup által indított vizuális és szemantikus feltárási eszköz, vagy éppen a globális open source közösség által fejlesztett tartalomajánló szolgáltatás.

Összefoglalás és következtetések

A cikkünkben feldolgozott és kommentált MIT projekt dokumentuma a szokásos összefoglaló gondolatokkal ér véget. Tekintettel ezek fontosságára, ezt a részt nem látjuk el megjegyzésekkel, hanem teljes egészében fordításban közöljük.⁶⁵

Lényegüket tekintve a könyvtárak mindig is azért voltak, hogy megosszák az információt a kiszolgáltató közösségeikkel, hogy fejlesszék a tudást és segítsék a kapcsolatok létrejöttét. Az eszközök, amelyek segítségével a kutatók, tudósok gyűjtik az adatokat, elérik és terjesztik az információt és a kutatási eredményeket, a továbbiakban is nagy gyorsasággal változnak. Óriási lehetőségek vannak arra, hogy a tudósok és a társadalom az információ révén történő egymásra hatását a publikálás új modelljein keresztül, az információ gyűjtésének, tárolásának és terjesztésének új mechanizmusai révén kihasználjuk, és a feltárás és a használat új útjai segítségével erősítsük.

Az MIT-nek vezető szerepet kell játszania olyan modellek kifejlesztésében, amelyek nyíltak, pártatlanok és hatékonyak ahhoz, hogy a legproduktívabb környezetet és eszközöket biztosítsák az oktatás és kutatás számára, valamint a világ leg-

égetőbb problémáinak megoldásához. Emellett a könyvtárnak bizonyossá kell tennie azt, hogy az MIT kutatási és oktatási anyagai a lehető legszélesebb közösség számára legyenek hozzáférhetők és azt is, hogy a legszélesebben meghatározott MIT közösségnek legyen hozzáférése az oktatás és kutatás legkiválóbb eszközeihez.

Az általunk elképzelt jövő könyvtára legjobb verziójának elérésében az MIT-nek meghatározó szerepe van. Mint az új normák, eszközök és modellek kialakítójának, olyan megoldásokat kell kidolgoznunk, amelyek mások számára modellül szolgálnak. Mint szervező, valamint a fejlesztők, fenntartók támogatója, az MIT partneri kapcsolatokat és konzorciumokat fog kialakítani, amelyek katalizálják a világ kutatása és tudománya eredményeinek hozzáféréséhez, integrálásához és megőrzéséhez szükséges legjobb megoldások átvételét.

Mint kutatóközpont, az MIT Könyvtára tanulmányozni és fejleszteni fogja a megőrzés, hozzáférés, feltárás, publikáció és használat új modelljeit és legjobb gyakorlatát. Mint oktatási központ, az MIT Könyvtára gyűjteni és szabadalmaztatni fogja a legjobb eszközöket és tartalmakat, alkalmassá és használhatóvá téve azokat az MIT közösség számára, s a hallgatók, a könyvtárosok, az oktatók és kutatók számára a használatuk elsajátításához tréningeket ajánl fel. Az MIT Könyvtára nyílt, hiteles és hosszú életű repozitóriumnak fog szolgálni az MIT közösség által létrehozott tartalom s az ehhez kapcsolódó metaadatok tekintetében.

Amint az a jelentés egészéből kitűnik, a bizottság átfogó elképzelése az, hogy az MIT Könyvtára magáénak vallja és felgyorsítsa a lokális kapuból a globális platformmá történő átalakítást. A könyvtárnak, mint nyílt globális platformnak a víziója olyan ajánlások rendszere révén valósítható meg, amelyek a könyvtár és munkatársai új, kibővült és/vagy újrafogalmazott szerepére vonatkoznak:

- A könyvtárnak a közösséget globális egységként kell tekintenie, a közösségekkel való kapcsolatában, tereiben és oktatási programjaiban nyíltságot, sokszínűséget, globális társadalmi igazságosságot, kritikai gondolkozást kell érvényesítenie.
- A könyvtárnak fejlesztenie, elősegítenie kell az olyan tartalomplatformok létrehozását, amelyek bátorítják az MIT kutatási eredményeinek terjesztését és elősegítik az információ feltárását és használatát.
- A könyvtárnak vezető szerepet kell játszania az MIT tartalom hosszú távú kezelésében és a tu-

dományos életpálya minden részére kiterjedő hosszú távú közös modellek kifejlesztésében.

- A könyvtárnak a kutatás és fejlesztés központjává kell válnia, amely ösztönöz arra, hogy a tudományos/egyetemi könyvtárakat és a tudományos kommunikációt érintő hatalmas kihívásokra bátran reagáljon és azokra új válaszokat adjon.

Közösség és kapcsolatok, feltárás és használat, gondnokság és fenntarthatóság, kutatás és fejlesztés: íme ezek a pillérek, amelyek meghatározzák azt a nyílt globális platformot, amelyet mi felépíteni szándékozunk. A mi platformunk nyíltsága és elkötelezettségünk egy olyan könyvtár iránt, amely interaktív, fogékony és együttműködő; jelenik meg az MIT-hez és a világhoz intézett, a könyvtár „hack”-elését célzó felhívásunkban. Az MIT Könyvtárával kapcsolatos víziókn azon kreatív utak mentén valósul meg, amelyekben a tudósok általában a használók kihasználják forrásainkat, eszközeinket, tereinket, szakértelmünket, hogy felgyorsítsák a tudomány és a tudás alkalmazását a világ legnagyobb problémáinak megoldásában.

Az MIT vonatkozó bizottsága a fentiekben foglalta tehát össze saját könyvtárak és a világ tudományos könyvtárait érintő problémák kataszterét. Inspiratív, sok feladatot adó, ugyanakkor rendkívül előremutató állítások ezek, amelyekhez összegzésképpen sokat hozzátennünk nem szükséges. Őszintén hisszük, ha lépést akar tartani a világ tudományos életének egyre inkább átalakuló elvárásaival, akkor minden magyar, ezen a területen működő intézménynek a legjobb tudása és igyekezete szerint meg kell kísérelnie a jövőben (és már a jelenben is!) megfelelni a fenti ajánlásokban megfogalmazott gondolatoknak és kihívásoknak.

A ránk váró tennivalók, feladatok összegyűjtésre kerültek, méghozzá egy eddiginél talán jóval nyitottabb és kollaboratívabb szemlélet jegyében. Érdemes volna átgondolni, hogy szakmai közösségeink – az itt ismertetett ajánlásokat feldolgozva, értelmezve, továbbgondolva és alkalmazva – közös és összehangolt munkával hogyan segíthetnék legjobban a hazai tudományos és felsőoktatási könyvtári szférát ahhoz, hogy a lehető legmagasabb szinten meg tudjon felelni a jövő kihívásainak. A közeljövőben az átgondolásra, tervkészítésre módot adhat majd, hogy a tavaszi, 2017-es Workshop keretében fórumot tarthatunk a „felhőbe költöző” magyar könyvtárak kapcsán, s reményeink szerint az Országos Széchényi Könyvtár teljes körű informatikai megújítása is lehetőséget

nyújthat egy olyan országos könyvtári platform alapvetéseinek kialakítására, amely egyes elemeiben megfelel az itt ismertetett MIT projekt főbb irányainak és szellemiségének.

Hivatkozások és megjegyzések

- ¹ Végül igencsak posztumusz műként, csak 2016-ban jelent meg: Marshall McLuhan and Robert K. Logan: The Future of the Library: From Electronic Media to Digital Media, New York : Peter Lang, [2016]
- ² ASIMOV, Isaac: Az alapítvány pereme, Móra, Budapest, 1995. p. 30.
- ³ Massachusetts Institute of Technology: Institute-wide Task Force on the Future of Libraries: Preliminary Report – <https://future-of-libraries.mit.edu/sites/default/files/FutureLibraries-PrelimReport-Final.pdf> – Letöltve: 2016.12.17.
- ⁴ Harvard at a Glance – <http://www.harvard.edu/about-harvard/harvard-glance> Letöltve: 2016.12.17.
- ⁵ MIT at a Glance – <http://web.mit.edu/facts/faqs.html> – Letöltés: 2016.12.17.
- ⁶ Enrollment Statistics. MIT Office of the Registrar – <http://web.mit.edu/registrar/stats/yrpts/index.html> (2016.12.07.)
- ⁷ Campaign for a Better World – <https://betterworld.mit.edu>
- ⁸ IHTFP Hack Gallery – <http://hacks.mit.edu>
- ⁹ COHEN, Daniel J. – SCHEINFELDT, Tom. Hacking the academy: New approaches to scholarship and teaching from digital humanities. University of Michigan Press, 2013.
- ¹⁰ MIT Libraries Hours – <http://libraries.mit.edu/hours> – 2016.12.11.
- ¹¹ SZTE Klebelsberg Könyvtár nyitva tartás változása 2015. december 19-től – <http://ww2.bibl.u-szeged.hu/index.php/szolgalatasok-hirek-3429/1465-nyitva-tartas-valtozas-2015-december-19-tol> – 2016.12.17.
- ¹² Semmelweis Egyetem Központi Könyvtár Nyitvatartás – <http://lib.semmelweis.hu/nav/nyitvatartas> – 2016.12.11.
- ¹³ 24/7 study spaces MIT Libraries – <https://libraries.mit.edu/study/24x7> – 2016.12.11.
- ¹⁴ BOURG, Chris: Director of Libraries – <http://orgchart.mit.edu/director-libraries> – 2016.12.11.
- ¹⁵ MIT Libraries Staff by department –

- <http://libguides.mit.edu/c.php?q=176063&p=1160077> – 2016.12.18.
- 16 Maclaurin Buildings and Great Dome – https://en.wikipedia.org/wiki/Campus_of_the_Massachusetts_Institute_of_Technology#Maclaurin_Building_and_Great_Dome_.281916.29 – 2016.12.11.
- 17 MADER Béla: Információs és kommunikációs technológiák kutatási, fejlesztési és innovációs irányai és a könyvtárak in Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 2001. 9-10. sz. p. 364-374.
- 18 Networkshop 2016 Konferencia – https://conference.niif.hu/document/NWS2016/Programfuzet_NWS2016_vegleges.pdf – 2016.12.18.
- 19 KOLTAY Tibor: A szakkönyvtárak előtt álló néhány kihívás in Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 2016. 8. sz. p. 287-291.
- 20 VIRÁGOS Márta: Innovatív könyvtári terek a felsőoktatási tudásközvetítés (tartalomközvetítés) megújításában in Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 2016. 9. sz. p. 331-339.
- 21 „A jövő könyvtára felé...” webinarium – <http://www.lib.uni-miskolc.hu/web/konyvtar/jovo-konyvtara> – 2016.12.18.
- 22 SENNYEY Pongrác – KOKAS Károly: Könyvtárak a hálózatban: Hogyan változtatta/változtatja meg a könyvtárak jelenét és jövőjét a számítógépes világhálózatba kerülés? in Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 2011. 10. sz. p. 419-429.
- 23 NAGY Gyula: Megye-e a digitalizálás által a világ elébb? Avagy mi végre digitalizálunk? in Információs társadalom, 2014. 3. sz. p. 44-52.
- 24 Ennek a fogalomnak az illetően használatára Sennyey Pongrác kollégánktól kaptunk inspirációt, többek közt a 2016-os debreceni Networkshop előadásából.
- 25 CSELENKÓ Vera: Virtuális könyvtárak a felhőben in Könyvtári figyelő, 2013. 4. sz. p. 731-741.
- 26 Hasonlóan, de nem egészen így és ebben a kontextusban: Koltay Tibor, Boda István: Írástudások az információs társadalomban amatőröknek és szakembereknek in Információs társadalom, 2010. 1. sz. p. 57-76.
- 27 Összefoglalásukat lásd pl. Hellen Tibbo és Sarah Jones: Research Data Management kurzusán <https://www.coursera.org/learn/data-management/supplement/5TAbX/summary-additional-resources> – 2017.01.09.
- 28 MESKÓ Eszter kolléganőnk adaptációja a „The Library and the research cycle” (<http://www.publishing.monash.edu/assets/images/about-research-cycle-print.jpg>) ábra alapján
- 29 SZÓLLÁS Péter: A könyvtár mint harmadik hely in Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2010. 11. sz. p. 3-7.
- 30 TÓTH Máté: Könyvtár és közösség, Argumentum, Budapest, 2015, p. 138.
- 31 Bővebben ld. Participatory design (https://en.wikipedia.org/wiki/Participatory_design), illetve a könyvtári alkalmazásról Nancy Fried Foster releváns publikációit (http://www.sr.ithaka.org/publications/?fwp_authors=23636) – 2017.01.09.
- 32 Libraries announce space planning group - Group will develop vision for physical library spaces – <http://libraries.mit.edu/news/libraries-announce-space/23904> – 2017.01.10.
- 33 Bővebben: <http://konyvtarepiteszet.hu>
- 34 HORGAS Judit – ÁCS Irén: Faltól falig: A Központi Szabó Ervin Könyvtár in Liget, 2005. 9. sz. p. 61-64.
- 35 MADER Béla: Miért kellett és miért kell? (A könyvtáraknak is megvan a maguk sorsa...) in Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 2010. 4. sz. p. 135-146.
- 36 NAGY Gyula: PIM - Személyes információszerzés in Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 2010. 11-12. sz. p. 458-474.
- 37 MESKÓ Eszter: Kutatást támogató könyvtár, a tartalom-szolgáltatástól a tartalom-gazdaságig, Networkshop 2016, Debrecen, 2016.03.29-2016.04.01.
- 38 SZTE Szerzői eszköztár – <http://szerzoknek.ek.szte.hu> – 2016.12.20.
- 39 CREED-DIKEOGU, Gloria – CLARK, Carolyn: Are you MOOC-ing yet? A review for academic libraries in Kansas Library Association College and University Libraries Section Proceedings 3.1 (2013) p. 9-13.
- 40 A MOOC kezdeteit és kialakulását remekül foglalja össze az angol Wikipédia szócikke, s az alapvető szakirodalmakat is hivatkozza – http://en.wikipedia.org/wiki/Massive_open_online_course - 2016.12.22. – ld. még a MOOC és a könyvtár jövőjének összefüggéseiről általában: Kokas Károly: Könyvtárak a Rubiconnál, in Educatio 2013. 3. sz. p. 363-376., különösen p. 374-375.
- 41 A „Coursera” egy oktatási vállalkozás maga is, amely felvállalta, hogy a MOOC típusú kurzusokat nyilván tartja és katalógusportálként kínálja az egész webközönség számára – <https://www.coursera.org> – 2016.12.22.
- 42 Ld. pl. ABONYI-TÓTH Andor előadás-anyaga „Az online oktatás evolúciója, a MOOC-ok megjelenése” – <http://www.slideshare.net/andorabonyitoth/infoera-2012-moocv20121114-16470129> – 2016.12.22.
- 43 Az OEDB honlapján:

- <http://oedb.org/library/features/librarians-your-most-valuable-mooc-supporters> – 2016.12.22.
- 44 BERNÁTSKY László: Elektronikus Vizsgáztatási Rendszer kialakítása, működése az SZTE Egyetemi Könyvtárban. Networkshop, 2009.
<https://nws.niif.hu/ncd2009/docs/phu/037.pdf> illetve <http://www.bibl.u-szeged.hu/evr> – 2016.12.22.
- 45 ÚJSZÁSZI Ilona: Karsai Krisztina oktatási rektor-helyettes módszerbeli megújulást sürget – <http://www.u-szeged.hu/sztechirek/2016-januar/karsai-krisztina> – 2016.12.22.
- 46 Ld. erről:
<http://informatika.ektf.hu/?mm=oktatas&content=oktalanap> – 2016.12.22.
- 47 NÁMESZTOVSZKI Zsolt – GLUŠAC Dragana – ESZTELECKI Péter – KÖRÖSI Gábor – MAJOR Lenke: Tapasztalatok három saját készítésű MOOC kapcsán - a tervezéstől a kiértékelésig in Információs társadalom, 2015. 3. sz. p. 63-84.
- 48 SMITH, MacKenzie et al: DSpace: An open source dynamic digital repository in D-Lib Magazine (2003) Volume 9 Number 1
- 49 Usage of Open Access Repository Software – Worldwide –
<http://www.openoer.org/onechart.php?clID=&ctlID=&rtlID=&clID=&llID=&potID=&rSoftWareName=&search=&groupby=r.rSoftWareName&orderby=Tally%20DESC&charttype=pie&width=600&height=300&caption=Usage%20of%20Open%20Access%20Repository%20Software%20-%20Worldwide> – 2016.11.04.
- 50 Lásd például a vonatkozó német szabályozást: Handling of Research Data – http://www.dfg.de/en/research_funding/proposal_review_decision/applicants/submitting_proposal/research_data/index.html – 2017.01.09.
- 51 A 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról a tartalomgazdai szerepben határozza meg a felsőoktatási intézmény könyvtárának egyik legfontosabb feladatát: „Az állami egyetemi könyvtárak biztosítják a hagyományos és virtuális tanulási környezetet, a tananyagok és a szakirodalom elérhetőségét, tudományometriai szolgáltatásokat nyújtanak, ellátnak az intézmény tartalomgazdai feladatait, továbbá a műzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról, és a közművelődésről szóló törvényben meghatározott nyilvános könyvtári, valamint szak- és felsőoktatási könyvtári feladatokat.” (14. §)
- 52 CRAFT, Anna R.: “Help, We Started a Journal!”: Adventures in Supporting Open Access Publishing Using Open Journal Systems, 2016, Where Do We Go From Here? Charleston Conference Proceedings, <https://doi.org/10.5703/1288284316315>
- 53 BISZAK Előd: Modern technológiák alkalmazása a Hungaricana rendszerben, Könyvfesztivál, 2015 április 24. – https://prezi.com/0_gxjddy2vzr/ – 2016. 12. 20.
- 54 Hazánkban élen jár ebben pl. a Petőfi Irodalmi Múzeum, ld. Bánki Zsolt: Digitális kulturális örökségi tartalmak újrahasznosítása, K2 kísérleti műhely: Digitalizálás és elektronikus hozzáférés (2014. 10. 08.) – <http://videotorium.hu/hu/recordings/10958> – 2017.01.02.
- 55 Erről átfogóan: KOKAS Károly: Digitális bölcsészet 2016. In Monokgráfia, Budapest-Eger-Szeged, 2016. p. 405-412. ill.
http://acta.bibl.u-szeged.hu/36718/1/monok60_062.pdf – 2017.01.03.
- 56 Ez a cég még nemzetközi versenyt is hirdetett az ajánlórendszerük tökéletesítésére, melyen magyar kutatók is előkelő helyen végeztek. Ld.: Takács, G., Pilászy, I., Németh, B. és Tikk, D.: Matrix factorization and neighbor based algorithms for the netflix prize problem. In Proceedings of the 2008 ACM conference on Recommender systems p. 267-274.
- 57 PERGÉNÉ SZABÓ Enikő Erzsébet: iDEa Tudóstér - Látható tudomány a Debreceni Egyetemen, Networkshop 2016, Debrecen, 2016.03.29-2016.04.01., <https://tudoster.idea.unideb.hu>
- 58 MIT Faculty Open Access Policy – <http://libraries.mit.edu/scholarly/mit-open-access/open-access-policy> – 2016.12.22.
- 59 LEWIS, David W.: The inevitability of open access in College & Research Libraries 73.5 (2012) p. 493-506.
- 60 SZTE Archiválási szabályok – http://publicatio.bibl.u-szeged.hu/images/SZTE_archivalasi_szabalyok.pdf – 2016.12.27.
- 61 PÁLINKÁS József: A Magyar Tudományos Akadémia elnökének 27/2012. (IX. 24.) számú határozata. Tudományos művek nyílt hozzáférésű közzétételének irányelvei – http://mta.hu/data/dokumentumok/hatteranyagok/akademiai_szabalyozasok/27_2012_elnoki_hat_Open_Access5.pdf – 2016.12.27.
- 62 MIT Faculty Open Access Policy – <http://libraries.mit.edu/scholarly/mit-open-access/open-access-policy> – 2016.12.22.
- 63 DRÓTOS László: Mi a MIA? - Javaslat egy Magyar Internet Archivum létrehozására in Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 2006. 6. sz. p. 267-274.
- 64 KOKAS Károly: A tünékeny Internet és az oktatás: a hazai Internet-archiválás hiányának hatása az oktatásra. In: Polgári nevelés, digitális oktatás. Nyelv és módszer: 20 éves a Tanárok Világnapja : konferencia és kerekasztal-beszélgetés. Nyelvstratégiai füzetek (1). Magyar Nyelvstratégiai Intézet, Budapest, p. 36-42. (2014)

⁶⁵ A Massachusetts Institute of Technology: Institute-wide Task Force on the Future of Libraries: Preliminary Report Summary and Conclusions (Összefoglalás és következtetések) fejezetét (<https://future-of-libraries.mit.edu/sites/default/files/FutureLibraries-PrelimReport-Final.pdf#page=18>) Mader Béla fordításában - amit ezúton is köszönünk - közöljük.

Molnár Sándor
az SZTE Klebelsberg Könyvtár digitalizáló könyvtárosa.
E-mail: sandor.molnar@ek.szte.hu

Beérkezett: 2017. I. 11-én.

Nagy Gyula
az SZTE Klebelsberg Könyvtár digitalizáló könyvtárosa és az SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola PhD hallgatója.
E-mail: gyula.nagy@ek.szte.hu

Kokas Károly
az SZTE Klebelsberg Könyvtár informatikai és információs főigazgató-helyettese.
E-mail: kokas@ek.szte.hu

Karácsony Gyöngyi

Stratégia mint folyamat: A DEENK Stratégiai terv 2016–2020 első éve

A Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár a 2016–2020 időszakra vonatkozó stratégiai tervének elkészítését a Minőségirányítási Tanács (MIT) működési keretei között, a dolgozók széles körének, a fenntartó és a felhasználók bevonásával végezte. A stratégiát a környezeti és belső változások formálták és formálják szüntelenül. Jelen publikáció nem lehet más, mint beszámoló az alkotás folyamatáról, a dokumentumban megfogalmazott szellemiség és irányok bemutatása, s egy pillanatkép az első felülvizsgálat előtti állapotról.

Tárgyszavak: egyetemi könyvtár, minőségbiztosítás, stratégia, fejlesztési politika, Debrecen

Bevezető

A Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár (DEENK) 2016–2020 közötti időszakra vonatkozó stratégiai terve intézményünk centenáriumán íródott. Gondolataink száz év küzdelmei, változásai, eredményei és tanulságai körül forogtak: Vajon nem hasonló kihívásokkal néztek-e szembe elődeink, melyeket mi is feltártunk az elemzéseink során? Vajon milyen tények, milyen érvek, milyen prioritások alapján hozták meg döntéseiket? Észlelték-e a veszélyeket és lehetőségeket? Hogyan építkeztek az erősségeikre? Milyen módon küzdöttek meg a gyengeségekkel? Mi az elmúlt évtizedek üzenete a jelennek, a következő öt évnek és a második évszázadnak?

A XXI. század a gyors, szinte követhetetlen változások kora. Átalakul, fejlődik a környezet, a szervezet – ám ez nem teljesen új, nem idegen jelenség. Az elmúlt száz év szintén szakadatlan változások krónikája. Az elsődleges kihívás egy ilyen reprezentatív évfordulón az, hogy hogyan tudjuk az eredményeket, tanulságokat kiolvasni korabeli kollégáink történeteiből.

A múlt értékelését és a jelen elemzését mindenekelőtt korszerű eszközökkel, naprakész módszertannal szükséges kézbe vennünk; az üzenetekre így tudunk leginkább rávilágítani.

A folyton változó körülményekre és elvárásokra reflektálva a könyvtáraknak is folyamatosan fejlődniük, fejleszteniük kell. A változtatás módszere a könyvtárak működésének – az egész rendszer és elemeinek – szisztematikus vizsgálata, mely a

tervezés, megvalósítás, ellenőrzés és beavatkozás körforgásán (PDCA-ciklus) alapszik.

Az Európai Unió tagállamai által elfogadott Közös Értékelési Keretrendszer azon a feltételezésen alapszik, miszerint a szervezeti teljesítményt a vezetés által működtetett stratégia, a munkatársakkal történő együttműködés, a partneri kapcsolatok, az erőforrásokkal való megfelelő gazdálkodás, valamint a szabályozott folyamatok segítségével lehet elérni.

Az érvényben lévő felsőoktatási stratégia alapértékei, szemléletmódja, a teljesítményelvű felsőoktatás koncepciója illeszkedik Minősített Könyvtári Címmel rendelkező intézményünk minőségirányítási értékrendjéhez és szemléletmódjához.

A stratégiaalkotás során feltárt elemzések olyan helyzetet vázolnak fel számunkra, ahonnan elsősorban hagyományos gondolkodási mintáinkat meghaladva tudunk továbblépni. A rugalmasság kulcskérdés, hiszen a megszokott kereteink kibővítése, átértelmezése növeli lehetőségeink számát.

A felsőoktatásban zajló gyors változások újabb és újabb kihívások elé állítják az egyetemi könyvtárakat. Elsődleges szempontunk, hogy megértsük azokat a közösségeket, amelyekkel együtt dolgozunk. Prognosztizáljuk a tanulási és kutatási folyamatok változásait. Azonosítjuk és hasznosítjuk a legjobb gyakorlatokat, s ehhez bátran átlépjük az ágazati határokat. Ki kell aknáznunk a digitális és infokommunikációs technológiában rejlő lehetőségeket.

A könyvtárak összetett feladatellátásra képesek. Egyszerre tudják támogatni az egyéni és a közösségi igényeket. A korszerűen kialakított könyvtári környezet egyben tanulási és közösségi tér is lehet.

A könyvtár szolgáltatásainak fejlesztése során a hozzáférés növelése mellett fontos szempont a közösségépítésben vállalt szerep. A közszolgáltatások magas minőségének folyamatos biztosítása érdekében elengedhetetlen a könyvtárosok szak tudásában rejlő erőforrás fejlesztése.

A jövőben az egyetem vezetésének és egységeinek kiváló partnere kívánunk lenni a kutatási teljesítmény fokozása, elsőrangú tanulási élmény biztosítása, a helyi közösségek életminőségének fejlesztése, valamint a legjobb szakemberek Debrecenbe vonzása tekintetében.

A következő öt éves időszakra vonatkozó stratégia számára kijelölt fókuszerületek egymásra épülve és egymást erősítve szolgálják majd a DEENK jövőképeinek megvalósítását.

A DEENK stratégiai dokumentuma csapatmunka eredménye. A *Stratégia-elemző csoport* elmúlt fél éve a módszertan elsajátításával és háttéranyagok tanulmányozásával, elemzések elvégzésével és értelmezésével telt, melyet a kollégák kisebb-nagyobb csoportjaival folytatott eszmecserek, a vezetőséggel való egyeztetések és rendszeres beszámolók tarkítottak. Olyan értékekre, gondolatokra bukkantunk, melyek eddig legtöbbünk előtt rejtve voltak. Megismertük a szervezet és a munkatársak eddig nem mutatkozó dimenzióit, együtt ismeretlen vizekre hajózva elsajátítottuk a bizalom, a türelem és a hatékonyság erényeit. Megtudtuk, hogy a kézzel fogható tárgyakon, tereken túl oldalszámmal, négyzetméterrel vagy bájtokkal nem mérhető, de igen értékes tulajdonunk van. Gondot kell fordítanunk absztrakt erőforrásaink rendszerezett elemzésére, a bennük rejlő potenciál hatékonyabb kiaknázására.

A dokumentum elkészült, ám a munka most kezdődik. A tervek, akciók részletes kidolgozását és megvalósítását, az eredményes működtetést, a könyvtárak átalakuló szerepének kommunikálását továbbra is együtt, egyre többen, egymást segítve és bátorítva végezzük.

A változó környezetben átalakuló szerepünkben adódóan el kell érünk, hogy a társadalom más-ként tekintsen a könyvtárra.

Helyzetelemzés

A DEENK

A DEENK nemzeti gyűjtőkörű, nyilvános felsőoktatási könyvtár. Feladatait a felsőoktatási intézményrendszer, valamint a közgyűjtemények kulturális szerepéből fakadó célkitűzések egyaránt meghatározzák. Nemzeti gyűjteményként pedig a magyar kulturális örökség megőrzésének és terjesztésének fontos alapintézménye.

A Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár stratégiai tervezési ciklusai az egyetemi, a hazai, illetve az európai uniós tervezési periódusokhoz igazodnak. A stratégiakészítés időszaka alkalmat teremt a könyvtár belső erőforrásainak, szolgáltatásainak alapos átgondolására, a mikro- és makrokörnyezet módszeres felderítésére, vizsgálatára. A könyvtár 2016–2020 között érvényes stratégiai tervét a minőségirányítási rendszerünk keretei között készítettük. A *Könyvtári Közös Értékelési Keretrendszer* (KKÉK) alapelvei szerint folyamatszámleletű és a folyamatos javítást lehetővé tevő PDCA-ciklikusság elvein nyugszik.

1916 márciusában vette át megbízását a Debreceni Egyetem könyvtárának első vezetője. Az elmúlt 100 év a hagyomány, a változások és az alkalmazkodás története. A tudományegyetem második világháború utáni szétszabdolását követően jöttek létre az új intézményekhez tartozó könyvtárak, melyek egymástól függetlenül és eltérő mértékben, de lényegében azonos úton fejlődtek egészen az ezredfordulóig.

A Debreceni Egyetem integrálódását követően, az elődintézmények könyvtárainak összevonásával, 2001. január 1-jén született meg a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár, amely az egyetem öt campusán összesen hét épületben nyújt szolgáltatásokat.

Az új évezred első évtizedének legfontosabb adata az ismét egységes egyetemi könyvtár korszerű működési kereteinek megteremtése volt. A 2014. év végére viszont nyilvánvalóvá vált, hogy az egyesítéskor kialakított szerkezetben már nem lehetséges a folytonosan változó viszonyokhoz való, elvárható mértékű alkalmazkodás: a XXI. század rohamosan jelentkező kihívásai alapvető szerkezeti változtatásokat kívánnak meg.

A 2015 elején bevezetett új szervezeti felépítés ezért szakít a tradicionális elemekből építkező,

földrajzi alapokon nyugvó struktúrával, melyben az egymástól távol lévő könyvtárakat igyekeztünk egységes irányítási rend alatt, de a korábbi önállóság egy részének fenntartásával működtetni. A könyvtár ezt a területi alapú szerveződést egy funkcionális alapokon nyugvó struktúrával váltotta fel. A változás révén egységes irányítású szervezet jött létre, amely jövőbeni működésének legfontosabb céljait a hatékonyságnövelés, egységes minőségcélok, szolgáltatási elvek és gyakorlat kialakításában jelölte meg.

A közvetlen fenntartói környezet – Debreceni Egyetem

A Debreceni Egyetem (DE), hallgatói létszámát tekintve az ország második legnépszerűbb, példányértékű gazdálkodást folytató egyeteme. Hazánk és az Európai Unió egyik legelmaradottabb régiójában igyekszik megőrizni kivívott előnyét a hazai felsőoktatási palettán és versenytársává válni az európai felsőoktatási intézményeknek.

A DE Magyarország legszélesebb képzési spektrummal rendelkező intézménye: hallgatói 14 kar 338 különböző szakán zajló oktatás és 23 doktori iskola 67 doktori programja közül választhatnak. Az egyetemen folyó tudományos kutatások kiemelt területei az orvos- és egészségtudomány, gyógyszeripar, élelmiszeripar, természettudományok, sporttudomány, valamint elektronika és informatika. Az intézményi portfólió sokszínűsége nemcsak az eltérő tudományterületek szinergiájára teremt lehetőséget, hanem egyedülálló módon segíti az egyetemet, hogy erőforrásait és tevékenységét a társadalmi-környezeti jólét növelésének szolgálatába állítva teljesítse ún. harmadik misszióját.

A Debreceni Egyetem, mint valamennyi hazai felsőoktatási intézmény, a „Fokozatváltás a felsőoktatásban – a teljesítményelvű felsőoktatás fejlesztési irányvonalai” c. stratégia irányelvei alapján alakítja 2016–2020 időszakra irányuló intézményfejlesztési tervét. A jövő felsőoktatásának kulcszavaiként a dokumentumban a verseny, minőség, teljesítmény és siker fogalmak jelennek meg. A DEENK mint központi szolgáltató egység és az intézményi tudásmenedzsment központja, korszerű információforrások közvetítésével, folyamatosan fejlesztett szolgáltatásai révén támogatja az egyetem által kitűzött stratégiai célokat.

Szakmai felügyelet

Magyarország Alaptörvényének XI. cikkelye állampolgári -*alapjogként határozza meg a művelődéshez való jogot, amit a közművelődés kiterjesztésével az alap-, közép- és felsőfokú oktatással, valamint e területek központi támogatásával biztosít.

A törvény alapján körvonalazott kulturális alapellátás koncepciója a kulturális értékek legszélesebb körű elterjesztését és gyarapítását szolgáló törekvéseket fogalmaz meg. E törekvések meghatározó elemei az *EMMI Kulturális Államtitkárságának Közgyűjteményi Főosztálya* által irányított közgyűjtemények, melyek közül is kiemelkedik a több mint 6000 könyvtár és könyvtári tevékenységet folytató szervezet.

Az összetett könyvtári feladatellátás (közkönyvtári, felsőoktatási és szakkönyvtári, nemzeti könyvtári feladatok) megszervezésével az oktatási és a közösségi igényeket figyelembe vevő, hatékony, gazdaságosan fenntartható, értékközvetítő és értékteremtő könyvtári rendszer kialakítása a cél, amely egyenlő esélyű hozzáférést biztosít a kulturális értékekhez és segíti a társadalmi-közösségi célok elérését is.

A DEENK a közgyűjteményi rendszer speciális státuszú tagja, mely felsőoktatási könyvtári, valamint nyilvános közgyűjteményi feladatain túl a nemzeti tudásvagyon, a magyarság kulturális értékeinek és hagyományainak törvényileg megbízott őrzője, kezelője. A kulturális terület irányelveinek mentén a rábízott tárgyi és szellemi értékek közvetítése, hasznosítása tekintetében a jövőben is privilegizált szerepet tölthet be.

Az elemzés módszerei

A stratégia megalkotásakor a DEENK sok tekintetben egyedülálló felsőoktatási és kulturális szerepéből fakadó általános szempontok mellett elengedhetetlenül szükséges a tágabb és szűkebb környezet alapos, szisztematikus analízise is. Céljaink releváns megfogalmazása érdekében általános menedzsmenttechnikákat alkalmazva vizsgáltuk meg az intézmény mikro- és makrokörnyezetét.

A minket körülvevő világot PGTTJ-analízis révén igyekeztünk megérteni, a szűkebb környezetünket a Porter-féle 5 versenyelőnymodell, illetve BCG-

mátrix segítségével mértük fel, saját értékeink és erőforrásaink feltérképezéséhez, a prioritások meghatározásához pedig SWOT-elemzést végeztünk.

Az elemzések elkészítése az erre a célra kialakított Stratégia-elemző csoport feladata volt, melyet a főigazgató vezetett. A munkacsoport a *Minőség-irányítási Tanács* egyéb csoportjaival együttműködve végezte munkáját, s eredményeibe a könyvtár vezetésén túl a munkatársak is közvetlen betekintést, hozzászólási lehetőséget kaptak. Az így elkészült stratégiai dokumentáció ilyen módon a könyvtár dolgozói nagy részének bevonásával született meg. Mindezt azzal a szándékkal tettük, hogy a gondolatmenet érthető, a célok pedig befo gadhatóak legyenek a munkatársak számára is.

PGTTJ-analízis

A könyvtár makrokörnyezetének elemzésekor a ránk ható politikai, gazdasági-társadalmi és technológiai tényezők mellett különös gondot fordítottunk a működésünket meghatározó jogi környezet vizsgálatára is. A részletes elemzés révén átfogó képet sikerült kapni azokról a viszonyokról, melyek meghatározzák működésünket, és várhatóan döntő hatást gyakorolnak a DEENK-re a jövőben is.

Porter-elemzés

A vállalatok többsége figyeli a tágabb környezetében zajló változásokat, próbál alkalmazkodni és – ha lehetősége van rá – befolyásolni a környezet alakulását. A sikerhez azonban a mikrokörnyezet alapos vizsgálatára is gondot kell fordítani. Ezért végeztük el a könyvtár szűkebb környezetére vonatkozó Porter-féle iparági elemzést, melynek során az iparág általános helyzetének, a verseny intenzitásának áttekintése után a helyettesítő termékekkel, az új belépőkkel, a vevőinkkel és a szállítókkal kapcsolatos aspektusokat tártuk fel.

A DEENK tevékenysége az információ- és tartalompiac, a kultúra és a felsőoktatás területén zajlik. Mindhárom szektort az egyre dominánsabbá váló ún. kreatív ipar részeként tartják számon, ugyanakkor az állami finanszírozási és szabályrendszer erősen meghatározza a lehetőségeket. A mi szempontunkból versenytárs-elemzés elsősorban a hazai könyvtárak áttekintése alapján végezhető. A magyarországi könyvtári rendszerből kiemelkednek a nagyobb felsőoktatási könyvtárak, az *Országos Széchényi Könyvtár*, a *Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ*, valamint a földrajzi közelségben levő nagyobb közmű-

velődési könyvtárak. A vizsgált könyvtárak sikerének alapfontosságú elemeként a fenntartó támogatását és a hatékony lobbierőt azonosítottuk. A szolgáltatási portfóliót végignézve kiemelendő a versenytársak egységes, célirányos, tiszta profilja; a kommunikáció; a sikeres rendezvények; a gyűjtemény; hatékonyság; az igényeknek megfelelő nyitva tartás, a tárgyi és infokommunikációs infrastruktúra, valamint az elhelyezkedés.

Az egyetemen belüli versenytársaink a karitanszéki, intézeti könyvtárak. Az ő versenyelőnyük alapját a használóikkal, fenntartóikkal kialakított szoros, közvetlen kapcsolat képezi, valamint a homogén felhasználói kör, ami nagyobb fokú rugalmasságot tesz számukra lehetővé.

Az információszolgáltató piacon új belépő az, aki szintén információval látja el a társadalmat. Magyarországon a DEENK-hez hasonló nagy könyvtárak kialakulására kevés esély mutatkozik, legfeljebb szervezeti átalakulás révén léphet be új iparági szereplő. Az elmúlt évek tapasztalata alapján azonban számolnunk kell erős lobbierővel rendelkező nagy tartalomszolgáltatók belépésére vagy valamely könyvtár kiugró megerősödésére.

Az információpiac globalizálódása és átalakulása, gyors fejlődése, sokszereplőssé válása okán azonban erős a fenyegetettség a helyettesítő termékek szempontjából. Szükséges megfelelő figyelmet fordítani az erősen szegmentálódott piacon megjelenő kisebb-nagyobb, speciális szolgáltatókra, melyek helyettesítő termékeket kínálnak a könyvtár szolgáltatási palettájának egyes elemeire: például fénymásoló üzletek; könyvesboltok; kiadók; e-könyvforgalmazók; legális és illegális dokumentumszerverek és szoftverek; keresőszolgáltatások, új tartalomszolgáltatók az egyetemen, a régióban, országosan. Nem szabad figyelmen kívül hagyni a globális szolgáltatókat, akik a hagyományosan könyvtári szolgáltatásokkal kielégített felhasználói igényt más típusú termékkel igyekeznek kielégíteni. Gondoljunk csak a Google típusú keresők térnyerésére a könyvtári katalógusok, adatbázisok rovására.

A DEENK vevőinek, ügyfeleinek köre az intézmény jellegéből fakadóan széles körű: az egyetem vezetősége, az egyetem polgárai (hallgatók, oktatók, kutatók) mellett beletartoznak a nem egyetemi könyvtárhasználók és az ODR-partnerek is. A könyvtár bevétele a költségvetési és pályázati támogatásból, illetve a szolgáltatásokból befolyt összeg mellett a presztízs-növelő támogatásban,

együttműködő készségben, használati statisztikákban mutatkozik meg. Könyvtárunkat unikális gyűjteménye, robusztus fizikai és virtuális terei és szolgáltatásai megkerülhetetlenné teszik az egyetemi polgárok egy része számára. A terek atmoszférája, a szolgáltatások és az infrastruktúra mennyisége és minősége, igényekhez alkalmazkodása, valamint a könyvtári dolgozók hozzáértése és hozzáállása kulcstényező abban, hogy a felhasználók a DEENK gyűjteményeit és tereit milyen arányban használják, mely szolgáltatásaink váltanak ki pozitív mennyiségi és minőségi visszacsatolást.

Az iparágra jellemző versenyszituációt a vevőkhöz hasonlóan a szállítók alkuereje is befolyásolja. A szállítóknak az intézményre gyakorolt kedvezőtlen hatása az általuk kínált termékek áremelkedésében és a silányabb termék- és szolgáltatásminőségben rejlik.

Költségvetési szerv egységként a beszállítók kiválasztásakor elsősorban az államháztartási előírások szabta korlátokkal kell számolnunk (pl. közbeszerzés), ami sok esetben felülírja a minőség és ár mérlegelésének lehetőségét. Jellemző továbbá, hogy a könyvtár lehetséges beszállítóinak száma végletek között mozog: egyes szolgáltatási területeken kevés és koncentrált, míg máshol számtalan lehetőség mérlegelésére van szükség – ehhez azonban nem mindig áll rendelkezésre megfelelő idő és ismeret. A DEENK alkupozícióját nagyban meghatározza az is, hogy integrált könyvtári rendszerünk, valamint a nagy információforrás-szolgáltatók esetében az átállási költségek rendkívül magasak.

A központosított ügyintézési rendszer által meghatározott szűk mozgástér sok esetben egyfajta kiszolgáltatottságot eredményez, ami azonban beszállítóinkat is bizonyos kényszerpályákra tereli. Mindezt tetézi, hogy az egyetem központosított ügyintézési rendszerében nem mindig van lehetőségünk közvetlen kapcsolatra a szolgáltatóval: a tárgyalások és megrendelések más egyetemi szervezetek közvetítésével zajlanak.

Erőforrás-elemzés

A könyvtár erőforrásainak elemzése során azonosítottuk a rendelkezésre álló eszközöket, majd ezek értékteremtő képességét igyekeztünk feltárni és a versenytársakhoz viszonyítani. Az elemzés célja intézményünk képességeinek, adottságainak, versenyelőnyének meghatározása.

Az átvilágítás során erőforrásainkat öt nagy csoportba sorolva vizsgáltuk: az infrastruktúrát, a pénzügyeket, a humán erőforrásokat, az absztrakt erőforrásokat, valamint a szolgáltatásokat értékeltük.

Az infrastruktúra szemléje eredményeként megállapítható, hogy a DEENK az ország második legnagyobb könyvtári gyűjteményével rendelkező, hét szolgáltatási helyen működő, jelentős épített, tárgyi és informatikai eszközinfrastuktúrával gazdálkodó intézmény. A vizsgálat ugyanakkor azt is megmutatta, hogy a tereink korszerűsége, raktári kapacitásunk, és informatikai eszközparkunk jelentős fejlesztéseket kíván a korszerű, minőségi szolgáltatások biztosításához.

Pénzügyi erőforrásaink bevételi oldalát az utóbbi években az egyetemi költségvetés, s kisebb mértékben a saját bevételes tevékenységeink határozták meg – a korábbi évek fejlesztéseit biztosító pályázati tevékenységre nem volt lehetőségünk. A kiadásokat áttekintve feltűnő, hogy az állománygyarapításra (nyomtatott és elektronikus dokumentumok és információforrások) fordított összeg 73%-ra esett vissza az elmúlt négy évben, míg a beruházások, eszközbeszerzések értéke – a központi moratórium és forráshiány eredményeként – alig kimutatható.

Humán erőforrások tekintetében a DEENK mindenkorai vezetése a szakmai felkészültséget és a differenciált képzettséget tartotta szem előtt a dolgozói összetétel szempontjából. Az utóbbi években jelentősen átalakultak a könyvtár feladatai, s míg a hagyományosnak számító könyvtári tevékenységek elvégzésére is szükséges szakképzett munkaerőt biztosítani, addig olyan új kompetenciákra van szükség, melyek révén például a tudományometriában, publikálási lehetőségek vizsgálatában, információforrások megítélésében, vagy közbeszerzési eljárások lefolytatásában partnerek lehetünk az oktatók, kutatók, hallgatók illetve a kancellária egyes egységei számára.

Absztrakt erőforrásaink számba vétele során olyan vagyona bukkantunk, amely megfelelő módon számon tartva, rendszerezve és alkalmazva a jövőbeni eredményeink alapjául szolgál majd. Intézményünk kapcsolatait évente 70–80 belföldi rendezvényen, szakmai egyeztetésen való aktív részvétellel, intézménylátogatással gyarapítják munkatársaink. Pályázati lehetőségeket kihasználva évente tucatnyi külföldi konferencia és tanulmányút keretei között ápoljuk nemzetközi kapcsolatainkat és biztosítjuk azokat a naprakész ismere-

teket, melyek fejlesztéseink szakmai háttéréként szolgálnak. Rendezvényeink számát és jellegét lehetőségeinkhez igazítottuk, partnerséggel és megfelelő médiajelenléttel támogatjuk. Ennek eredményeként kiállításaink, kurzusaink, bemutatóink érdemi érdeklődésre tartanak számot az egyetemi polgárság körében.

Szolgáltatásaink leltározását és értékelését kiemelt elemzési folyamatként a munkatársak bevonásával végeztük el, BCG-mátrix elkészítésével. Valamennyi erőforrás egyforma jelentőséggel bír, ám külön-külön működésképtelenek; kizárólag megfelelő összekapcsolással érhetünk el velük eredményeket. Az erőforrások tervszerű, célirányos, összehangolt fejlesztésével érhető el a hatékony működés, a stratégia sikeres megvalósítása.

Portfólió-analízis – a BCG-mátrix

A belső és külső környezet értékelésekor alaposan felül kell vizsgálni azokat a tevékenységeket, projekteket, programokat, amelyeket aktuálisan végez a szervezet. Alapvető szempont, hogy miként viszonyul az adott tevékenység a szervezet küldetéséhez és mennyire veszi figyelembe a környezeti adottságokat.

A portfólió-analízis hozzásegíti a könyvtárat ahhoz, hogy a leginkább megtérülő szolgáltatások működtetésére és fejlesztésére fordíthassa erőforrásait. A mátrix négy kategóriába sorolja a szolgáltatásokat az irántuk mutató kereslet és a hozzájuk kapcsolódó lehetőségek alapján. Megmutatja, hogy milyen szolgáltatások iránt legnagyobb a kereslet és annak felmérésében is segít, hogy a könyvtár helyzete megengedi-e a fejlesztést.

A vizsgálódás során a könyvtár dolgozóinak közel 50%-a csoportosította szolgáltatásainkat, programjainkat a kereslet-lehetőség viszonyrendszerben. Az öt helyszínen, 52 kolléga segítségével végzett elemzések alkalmával ugyanazon szolgáltatások helytől függően teljesen eltérő kategóriákba kerültek. Ez a jelenség bizonyos mértékig természetes a fizikai széttagoltság és a részt vevő kollégák eltérő megközelítései miatt, ám mindenképpen üzenetértékű. Rámutat ugyanis arra, hogy a DEENK munkatársi közössége jelen pillanatban nem minden esetben képes a szolgáltatásaink iránti kereslet reális értékelésére.

SWOT-elemzés

A környezet vizsgálata, a portfólió-analízis, az erőforrástérkép, valamint a stratégiakészítés során felhalmozódott további információk, a dolgozói konzultációk eredményeinek összegzéséhez a leggyakrabban használt marketingeszközt, a SWOT-elemzést alkalmaztuk. A súlyozott SWOT-mátrix egyben meghatározza könyvtárunk stratégiájának irányvonalait, melyek alapján a következő stratégiai ciklus akcióterv-rendszerét kialakítottuk.

Akcióterv

A Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár 2016–2020 időszakra vonatkozó stratégiai akcióterve a Debreceni Egyetemnek a teljesítményelvű felsőoktatási irányvonalai mentén kidolgozott intézményfejlesztési terve, a közgyűjteményekre vonatkozó kormányzati elképzelések, valamint az előzőekben bemutatott részletes elemzések által kijelölt irányvonalak mentén született meg.

A felsőoktatási stratégia értelmében az alapvető értékek megvalósulása a teljesítményelvű oktatási-tanulási környezet kialakításával, valamint világszínvonalú kutatással képzelhető el. A felsőoktatási könyvtárakat ugyanakkor a kulturális alapellátás rendszerében is szükséges elhelyezni. Elképzelésünk szerint kulturális küldetésünk és az egyetem harmadik missziós tevékenységében megvalósuló funkcióink egymást erősítik a jövőben.

A DEENK következő öt évének stratégiai akciói ezt az alapvetést szem előtt tartva alakultak ki, s tovább formálódnak majd a megvalósítás során. Fontosnak tartjuk kiemelni a stratégia folyamatos felülvizsgálatának és szükség szerinti módosításának jelentőségét: ezzel kívánjuk biztosítani a szervezet kiszámítható, megbízható működését.

A SWOT-elemzés és súlyozás alapján megmutatkoztak azok a prioritások, melyek a konkrét cselekvési tervet meghatározzák. Tudatában vagyunk lehetőségeinknek, melyeket megragadhatunk, előnyeinknek, melyeket kihasználhatunk és erőseinknek, melyeket bővíthetünk (1. ábra).

A DEENK országos viszonylatban unikális gyűjteményére, az elmúlt években a felhasználókkal

szoros együttműködésben kialakított népszerű szolgáltatásaink jó gyakorlatára (iDEa Tudóstér, Debreceni Egyetemi Kiadó) alapozva további szolgáltatások emelhetők a sikeresek közé. Dinamikusan fejlődő partnerkapcsolataink és jól koordinált kommunikációnk hatékony támogatást nyújtanak az egyetemi alaptvékenységek változását követő további szolgáltatások létrehozásához: az egyéni és csoportos oktatást-tanulást támogató környezet kialakításával, önkiszolgáló funkciók beépítésével tovább növelhető a felhasználók köre és elégedettsége.

Differenciáltan képzett munkaerőnk kompetenciáinak további fejlesztésével, a belső kommunikáció, valamint a szervezeti kultúra fejlesztésében rejlő lehetőségek kiaknázásával tovább erősíthetjük a felhasználó-központú szemléletet szolgáltatásaink tervezésében, szervezésében és közvetítésében. Kihasználjuk az egyre bővülő információs csatornákat és eszközöket, kapcsolódunk helyi, nemzeti és nemzetközi közösségekhez és szolgáltatásokhoz. Mindezt a speciális igényeket is kielégítő, személyre szabott funkciókkal tesszük emberközelivé.

1. ábra DEENK SWOT 2016

Pályázatok tekintetében, országos szerveződésekben az elmúlt évtizedben hagyományosan sikeres, megkerülhetetlen intézmény a DEENK. A Széchenyi 2020 pályázati ciklusban folyamatosan keressük a lehetőségeket a következő néhány évre vonatkozóan.

Igyekszünk előnyt kovácsolni a kancellári rendszerben megvalósuló adminisztratív integráció és a központi infrastruktúra-üzemeltetés rendszeréből.

Ugyanakkor nem sikerült maradéktalanul kiaknázni helyzeti előnyünket a valamennyi egyetemi campuson való jelenlét területén: a könyvtári terek, gyűjtemények és szolgáltatások kihasználtsága és megítélése (kurzusok, kiállítások) helyenként jelentős eltérést mutat. Éppen ezért nagyon fontos gyengeségeinket ellensúlyozni: az állomány feltartásának növelésével, adatbázisaink tartalmának és szolgáltatási felületeinek minőségi javításával, hiányzó tartalmak feltérképezésével és pótlásával (pl. elektronikus tananyagok), a fizikai terek korszerű funkcionális átalakításával. Profilunk tisztítását célzott marketing- és PR-stratégiával szükséges támogatni. A könyvtári honlap és portálrendszer megújítása a rövid távú terveink kiemelt célterülete.

További potenciált érzékelünk a raktározási gondok megoldásában, a munkaszervezés hatékonyságának növelésében, önkiszolgáló funkciók bővítésében.

Tagadhatatlan, hogy az elmúlt időszakban elért eredmények fenntartását és erős alappá szilárdítását számos kockázati tényező fenyegeti. Nem kerülhetjük meg a szervezetre leselkedő veszélyek feltérképezését, s azok elhárítására vonatkozó stratégiai elemek beépítését a cselekvési tervbe. Pályázati támogatás elmaradása vagy elégtelen költségvetési támogatás esetén tárgyi és infokommunikációs infrastruktúránk további romlása, szolgáltatásaink és munkatársi kompetenciánk elavulása várható. Az interneten könnyen elérhető legális és illegális tartalmak, a szerzői jog körüli bizonytalanság egyes szolgáltatásainkat ellehetleníthetik. A rohamosan változó felhasználói környezet kihívásaival kizárólag folyamatos monitorozás, igényfelmérés, párbeszéd és szüntelen fejlesztés segítségével birkózhatunk meg.

Új partnerségekkel, a szűkebb-tágabb környezetünkben fellelhető tudás becsatornázásával, hatékony lobbitevékenységgel és a szervezeti kultúra

folyamatos fejlesztésével dolgozhatunk a gyengeségeink csökkentésén, a veszélyek elhárításán.

Stratégiai fókuszterületeink

A 2016–2020 időszakra vonatkozó stratégia szempontjából kilenc fókuszterületet jelöltünk ki, melyek egymásra épülve és egymást erősítve szolgálják majd a DEENK jövőképeinek megvalósítását. Könyvtárunk működésének alappillérei a gyűjtemény, a terek és a partnerség. Egyetemi (oktatás, kutatás) és nemzeti feladatainkat ezekre alapozott szolgáltatások fókuszálásával látjuk el. A gyűjtemények, terek, szolgáltatások, partnerség fejlesztése a következő stratégiai időszakban tudatos, folyamatos szervezet- és működésfejlesztésen alapszik.

Nyomatott és elektronikus gyűjteményeink egyetemi és nemzeti feladatainkon alapuló tudatos fejlesztését, a megfelelő tárgyi, informatikai, infrastrukturális és személyi erőforrások biztosítását a mindenkori vezetés alapfeladatának tekinti. A következő időszak kihívásaként definiáljuk a gyűjtemények határainak kitágítását, a felhalmozott ismeretek kinyitását, intenzív szakmai és társadalmi hasznosulásának biztosítását helyi, regionális, nemzeti és határokon átívelő szinten egyaránt. A gyűjtemények innovatív célú felhasználását lehetővé tevő szolgáltatások kialakítása szintén prioritásként definiálható.

A DEENK 2001. évi kialakítása óta eltelt időszakban számos infrastrukturális beruházás történt. A jövőben olyan innovatív fizikai és virtuális terek kialakítására törekszünk, melyek az egyén és a kisebb-nagyobb közösségek tudományos, ismeretszerzési, kulturális, rekreációs és alkotótevékenységének inspiráló helyszínékként szolgálnak. Fizikai tereink közvetlenül az egyetemi és városi polgárság számára az egyetem valamennyi campusán azonos színvonalon biztosítják az elmélyült egyéni kutatótevékenység, a csoportos tanulás és projektmunka környezeti feltételeit. Virtuális tereink olyan általános művelődési és speciális szakmai igényeknek is megfelelnek majd, melyek a fizikai határokat átlépve segítenek az adott helyen és időben, adott feladathoz szükséges információk megtalálásában, elérésében, értékelésében és hasznosításában.

A kiváló partnerségi kapcsolatok, a helyi, regionális, nemzeti és nemzetközi együttműködések mindig is a DEENK működésének komoly szegmensét jelentették. A szolgáltatásokban, adminisztráció-

ban, működtetésben, szervezésben, szakmai fejlődésben nélkülözhetetlen belső és külső kapcsolati háló a jövőben tudatos, a küldetésünket közvetlenül támogató stratégia mentén szerveződik és fejlődik majd.

A kutatás és publikálás folyamata az elmúlt évtizedben alapvető átalakuláson ment át. A hagyományos könyvtári információközvetítő szerep már nem felel meg az elvárásoknak. A teljes kutatási folyamat támogatásának megismerését, a hiányzó források, eszközök, kompetenciák feltérképezését és támogató szolgáltatások rendszerszerű felépítését, folyamatba illesztését kell célul tűznünk, melyet kizárólag hatékony partnerkapcsolatokkal és kommunikációval támogatva lehetséges megvalósítani.

Az oktatás erősítése a XXI. században komoly kihívás elé állítja a felsőoktatási könyvtárakat. Értékrendformáló erőként kellene fellépniük az oktatás haladó szellemű, ugyanakkor minőségi támogatásának megvalósításához. A releváns információk megtalálása, a tényáradat szelektálása, szűrése, értékelése meglátásunk szerint a jövőben egyre jobban felértékelődő kompetenciává válnak a hatékonyság és eredményesség szempontjából. A közvetlen felhasználói kapcsolatok, folyamatos visszacsatolás és nyitottság segíthetik munkánkat céljaink elérésében.

Nemzeti feladataink meghatározását és ellátását egyrészt a mindenkori jogszabályi előírások, másrészt az ezekre elkülöníthető források körvonalazták. Hatékonyság és korszerűség szempontjából az egyetemi és nemzeti feladatok munkaszervezési és szolgáltatási szintű összehangolásában, az egyetem harmadik missziós tevékenysége és a kulturális alapellátás rendszerében vállalt feladataink szinergiájában határoztuk meg stratégiai törekvéseinket.

A változásmenedzsment, a hatékonyság és az igénykövető szolgáltatások kialakításának eszköze könyvtárunkban – a szakmai elvárásoknak megfelelően – a folyamatszempléletű minőségirányítási rendszer. A korszerű vállalatirányítási eszközök tudatos bevezetése és beépítése a könyvtár működésébe garantálják a szolgáltatások színvonalának elvárt szinten tartását, a folyamatos fejlődési igényt és a hatékonyságot. A működésbe integrált PDCA-ciklus biztosítja, hogy a szervezet szüntelenül törekedjen a folyamatai eredményességének fejlesztésére, és ne várja meg, hogy egy probléma felmerülése fedje fel a fejlesztés szükségességét.

A lehetséges fejlesztések a kis lépésekben megvalósítható, szakadatlan fejlesztéstől a stratégiai, áttöréses fejlesztési projektekig terjedhetnek. A szervezetnek legyen folyamata arra, hogy miképpen fedje fel és irányítsa a fejlesztési tevékenységeket. Ezek a fejlesztések változtatást fognak eredményezni a szolgáltatásokban, a folyamatokban, sőt esetleg a minőségmenedzsment-rendszerben, vagy a szervezetben is. Ennek a szemléletmódnak a szervezeti kultúrába való integrálása kulcskérdés a könyvtárak és a könyvtári szakma jövőjét illetően.

Stratégiai céljaink

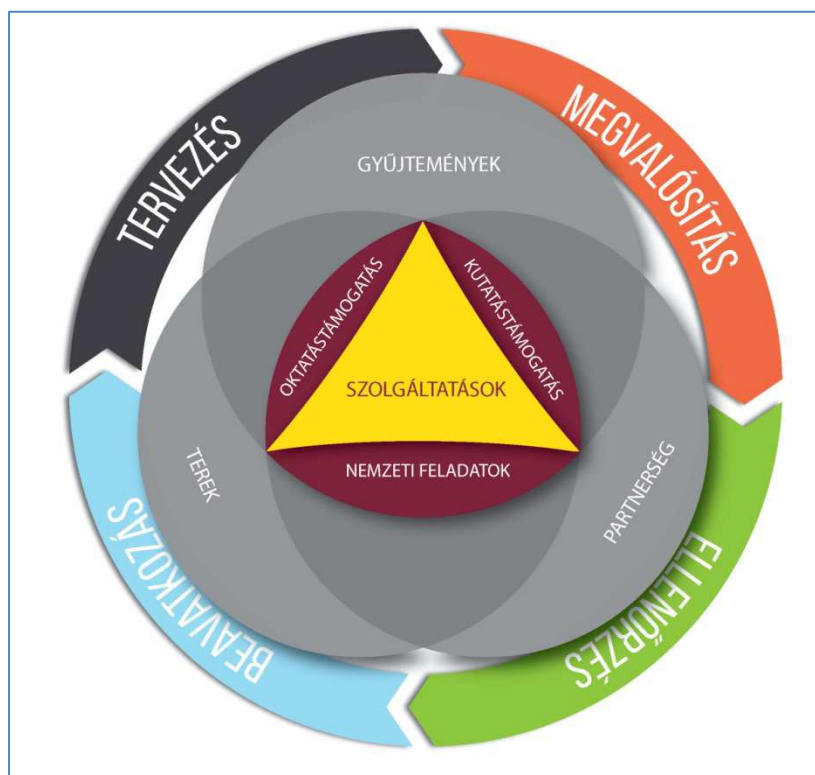
1. Kitágítjuk gyűjteményünk határait

A könyvtárak hagyományosan dokumentumokat gyűjtöttek az olvasók számára. Az internet világában használóink igényei azonban túlmutatnak egyetlen gyűjtemény lehetőségein, a könyvtárak jellemzően ma már nem a tulajdonért, hanem a hozzáférésért fizetnek. A rendelkezésre álló tengeri információ értékelésében, hosszú távú elérésének biztosításában a könyvtárak szerepe felértékelődik.

Biztosítjuk kutatóink, oktatóink, hallgatóink számára a szükséges információk megtalálását és hozzáférését. Hozzájárulunk az információs írástudás készségeinek fejlesztéséhez. Kurzusaink, bemutatóink, konzultációink valamennyi egyetemi polgár rendelkezésére állnak (2. ábra).

Akciók

- Folytatjuk a mindenkori igényekre alapozott, tudatos gyűjteményépítési és tartalomszolgáltatási tevékenységünket.
- Gyűjteményünk elérhetőségét biztosítjuk a legismertebb keresőszolgáltatásokban és digitális bibliográfiákban. Ennek érdekében hatékony metaadat-kezelési stratégiát valósítunk meg. Komoly célunk gyűjteményünk feldolgozottsági arányának növelése.
- Helyi katalógusunkat nemzetközi színvonalú adatbázissá fejlesztjük.
- Kidolgozzuk a nyomtatott és elektronikus állományunkra alapozott állandó, illetve időszakos tematikus kiállítások és tudástárak rendszerét.
- Megteremtjük a tudományos irodalom hosszú távú elérésének stratégiáját.

2. ábra **Stratégiai célok**

- Folytatjuk nyomtatott dokumentumaink átmentését a virtuális világba, digitalizálási stratégiánk által kijelölt menetrend szerint.
- Az oktatókkal együttműködésben továbbfejlesztjük támogató szolgáltatásainkat, melyek egyrészt a tanrendbe építve, másrészt rendszeres vagy igény szerinti csoportos oktatás, adatbázis-bemutató vagy egyedi konzultáció, valamint online tananyagok, tutoriálok formájában állnak rendelkezésre.

2. Támogatjuk a tudományos kutatást

A tudományos kutatás és publikálás folyamatát szüntelen fejlődés jellemzi. A kutatóknak számukra eddig ismeretlen kompetenciákkal kell felvértezni magukat – ehhez a könyvtárban találnak segítséget. A kutatást végzőknek több tudományterület gyors áttekintésére s a releváns részterületekre vonatkozó részletes információkra egyaránt szükségük van.

A megbízható információforrások, szegmentált információhalmazok, kifinomult keresőeszközök szerepe felértékelődik. Mindennek a megfelelő időben és helyen kell rendelkezésre állnia.

A DEENK alkalmassá válik majd arra, hogy az információkereséstől az új információ megosztásáig segítse a kutatási folyamatot. Az ehhez szükséges szolgáltatások egy része máris rendelkezésre áll, további szolgáltatások kialakítása a következő évek feladata.

Támogatjuk a kutatók és kutatási egységek munkáját a kutatási folyamat valamennyi lépésénél, az ötlet megszületésétől az eredmények publikálásán át a láthatóság és hatás biztosításáig.

Akciók

- Áttekintjük szolgáltatásainkat, s összeillesztjük a tudományos kommunikáció folyamatának lépéseivel.
- Az oktatás-kutatás változó követelményeinek megfelelően fejlesztjük a könyvtári dolgozók kompetenciáit.
- Kutatási és tudáshasznosulási folyamatokat támogató együttműködések kezdeményezünk.
- A Debreceni Egyetemi Kiadót modern, XXI. századi publikációs platformmá fejlesztjük. Tapasztalatainkat, eredményeinket a kiadón kívül megjelenő egyetemi publikációk, tudományos folyóiratok színvonalának, láthatóságának fejlesztése szolgálatába állítjuk.

3. Biztosítjuk a kutatási adatok hosszú távú megőrzését

A kutatás során keletkezett nagy mennyiségű kutatási adatok-adathalmazok kezelésének, tárolásának, újrahasznosíthatóságának biztosítása egyre erősödő követelmény. Új, adatvezérelt kutatási módszerek, az integritás és nyitottság igénye jelenik meg a tudományos életben. Felértékelődik a könyvtáraknak a tudományos információk rendszerezésében, leírásában, elérhetőségének biztosításában szerzett tapasztalata.

A kutatók a könyvtár segítségét keresik a kutatási adatok kezelését érintő kérdésekben. Nemzetközi partneri kapcsolataink kiaknázásával eleget teszünk a kihívásnak.

Akciók

- Segítjük a kutatókat az adatkezelési tervek elkészítésében.
- Konzultációs szolgáltatást alakítunk ki az adatmenedzsment, tárolás és újrahasznosítás területén.
- Adatrepozitóriumot és ráépülő szolgáltatási rendszert építünk.

4. Nyílt hozzáférés

A Debreceni Egyetem 2015-ben megerősítette hivatalos állásfoglalását a nyílt hozzáférés (open access) mellett a „Szerzői jogi szabályzat és publikációs irányelvek” című dokumentumával. Intézményünk elsősorban a szerzői archiválást támogatja az iDEa Tudóstérben, de támogatást nyújt a cikkjelzési díjak kiegyenlítéséhez is. Gondoskodunk ugyanakkor az egyetemi folyóiratok szerkesztőségével együttműködve a nyílt hozzáférés előnyeinek kiaknázásáról.

A DE tudományos teljesítménye a könyvtár támogatásával egyre nagyobb arányban válik nyíltan elérhetővé. Biztosítjuk a publikációk láthatóságát és elérhetőségét. Az egyetem illetékes szervezeti egységeivel együttműködve gondozzuk a publikációk és adatok szellemi tulajdonjogi vonatkozásait.

Akciók

- A könyvtár kulcsszerepet játszik a nyílt hozzáféréssel kapcsolatos tanácsadásban, kommunikációban, ismeretterjesztésben.

- Biztosítjuk a kutatástámogatók nyílt hozzáférésre vonatkozó előírásainak megvalósulását az egyetemen.
- Az iDEa Tudóstér üzemeltetésével gondoskodunk a szerzői archiválás és az intézményi tudományos teljesítmény terjesztésének infrastrukturális feltételeiről.
- Szellemi tulajdonjogi és publikálási stratégiát támogató szolgáltatást építünk az egyetemen, valamennyi érdekelt egység bevonásával és a szükséges szakértelem biztosításával.

5. Aktív részesei leszünk az oktatásnak

Debrecen modern, innovatív, színvonalas felsőoktatást kínál hallgatói számára. Egyre szélesebb körben terjed a hagyományos és e-learning formákat vegyítő ún. blended learning oktatás. A DEENK által szervezett kurzusok végigkövetik az információs írástudás teljes folyamatát az információkereséstől azok értékelésén, felhasználásán át, az új tartalmak előállításáig és az eredmények megosztásáig. Kurzusaink, bemutatóink, konzultációink a kutatók, oktatók és hallgatók rendelkezésére állnak.

A könyvtár az oktatók és hallgatók megbízható partnere a kurzusanyagok rendelése, tárolása, elérése tekintetében is.

Akciók

- Gondoskodunk az oktatók által kiválasztott, illetve előállított kurzusanyagok eléréséről, tárolásáról.
- Kutatjuk és alkalmazzuk azokat a módszereket, új technológiákat, a hallgatói szokásokat, amelyek az oktatás fejlődését, hatékonyságát, korszerűségét szolgálják.
- Differenciált lehetőségeket alakítunk ki a digitális írástudást, továbbá a hatékony oktatási-tanulási tevékenységet és a piacképes ismeretek megszerzését támogató kompetenciák fejlesztésére.

6. A könyvtár mint hely

Miközben az oktatás egyre növekvő arányban helyeződik át a virtuális térbe, az informális személyes találkozások iránti igény nem csökken, sőt – amennyiben az megfelelő környezetben zajlik – szerepe felértékelődik a hallgatók körében.

Az interdiszciplinaritás, csoportos feladatmegoldás, együtt gondolkodás számára a könyvtárak inspiráló online és offline terek kialakítására töre-

kednek. A különböző típusú tanulási formák és kiegészítő tevékenységek számára egyéni, csoportos tanulói terek, konzultációs helyek, rekreációs területek kiépítése a cél.

Az egyetem valamennyi campusán megtalálható szolgáltatási helyeink mindegyikében differenciált kutatási-tanulási munkateret és rekreációs lehetőségeket biztosítunk az egyetem teljes közössége számára. A könyvtár fizikai és virtuális terei a személyes és szakmai közösségépítés fontos színterei.

Akciók

- A szabadpolcos területek optimalizálása mellett tanulmányozzuk a szokásokat és felmérjük az egyetemi közösség igényeit. Ennek eredményére támaszkodva inspiráló környezetet alakítunk ki, kiterjesztjük a tanulói terek méretét és funkcióit, az igényeknek megfelelő rendelkezésre állást.
- Az egyetemi tanszékekkel, karokkal összefogásban online és offline tereket alakítunk ki, ahol a teljes egyetemi közösség megtalálja a számára előnyös szolgáltatásokat: az oktatást, tanulást, kutatást, együttműködést támogató helyeket és eszközöket.
- Elsődleges szempontunk a létesítményeink, felszereltségünk célszerűsége, maximális kihasználhatósága – a terek, helyiségek jövőbeni fejlesztését a megjelenő új igényekre és a technológiai fejlődésre alapozzuk.
- Újszerűen közelítünk a közösségépítés lehetőségeihez. Gyűjteményünkre és szolgáltatásainkra támaszkodva az egyetemi interdiszciplináris, kulturális és szabadidős közösségek kialakulásának nyújtunk teret, és az egyetem társadalmi szerepvállalását erősítő közösségépítő tevékenységek egyik katalizátora leszünk.

7. Kulturális örökség, nemzeti tudásvagyon

A könyvtárak felelősek a régi, egyedi, értékes, illetve valamilyen szempontból kiemelkedő jelentőséggel bíró gyűjteményrészek megőrzéséért, használatuk hosszú távú biztosításáért. Ezek a dokumentumok a társadalomban, történelemben betöltött szerepünk megértése szempontjából rendkívüli jelentőséggel bírnak.

A DEENK nemzeti gyűjtőkörű könyvtárként kiemelkedő ebben a tekintetben: a kiadványokban megjelent nemzeti tudásvagyon kezelése, őrzése

és szolgáltatása feladatát bízta ránk a törvényalkotó.

A szóban forgó tartalmak kinyitása az egyetem, a város, a régió, az ország polgárai számára a múlt és a jelen kulturális örökségének megértését szolgálja, a tudatos énkép és közösségi kapcsolatok kialakítása érdekében történhet.

Ezt a küldetést tartjuk szem előtt mind az eredeti dokumentumok megőrzése, mind digitális könyvtárunk kialakítása tekintetében. Az erre alapozott szolgáltatások, virtuális terek és kiállítások a kulturális alapellátási feladatainkat és az egyetem harmadik misszióját teljesítik ki.

Tudatos és célirányos digitalizálási stratégiával szolgáljuk a kulturális örökség és nemzeti tudásvagyon elérhetőségét a felhasználók széles köre számára. A digitalizált dokumentumokat nemzeti közeli rendszerekben és saját tematikus fejlesztések révén tesszük láthatóvá és elérhetővé.

Akciók

- Digitalizálási stratégia kidolgozása és megvalósítása. A digitalizálás tárgyi és humán feltételeinek biztosítása.
- A megfelelő mennyiségű és minőségű raktári terek biztosítása, hosszú távú tervezéssel.
- Elektronikus köteles példányokkal kapcsolatos tevékenységek elindítása, beépítése a munkafolyamatainkba, erőforrások biztosítása.
- A nemzeti tudásvagyon tartalmának céltudatos nyitása, láthatóvá tétele a társadalom széles rétegei számára. A gyűjtemények innovatív célú felhasználását lehetővé tevő szolgáltatások kialakítása.
- Az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer központi feladatainak rendelet szerinti ellátása, szolgáltatásainak megújítása, üzemeltetési-fejlesztési feltételeinek biztosítása.

8. Minőségi szolgáltatásokat építünk

Könyvtárunk elkötelezte magát a kiváló szolgáltatási színvonal iránt. Rendszeresen gyűjtünk adatokat, felméréseket végzünk, keressük a visszacsatolást a tevékenységeink értékeléséhez. Az összegyűjtött információkat benchmarkinghoz és teljesítményértékeléshez, valamint a trendek feltérképezéséhez használjuk fel. Igyekszünk ennek eredményeit kommunikálni az egyetem vezetősége és a karok irányába. A visszajelzések alapján

elvégzett módosításokról informáljuk a közönségünket.

Innovatív szolgáltatások kialakítását célozzuk meg, a fellelhető informatikai alkalmazások integrálásával, továbbgondolásával. További intézkedéseket teszünk az önkiszolgáló funkciók bővítésének irányába. Kihasználjuk a felhőalapú megoldások előnyeit.

A szolgáltatásaink fejlesztését célzó folyamatos munkával biztosítjuk, hogy valamennyi tevékenységünk középpontjában a felhasználó áll. Ennek érdekében folyamatszempléletű minőségirányítási rendszert alkalmazunk, s gondoskodunk arról, hogy a könyvtár működésébe a PDCA-szemlélet beépüljön.

Akciók

- Portálrendszerünk megújításával kaput nyitunk virtuális tereinkhez, szolgáltatásainkhoz.
- Külső audit a szolgáltatásaink minőségének és hatékonyságának megítélésére.
- Rendszeressé tesszük és folyamatosan fejlesztjük a dolgozói értékelést, a visszacsatolás forrásait bevonjuk a felhasználók és kollégák visszajelzéseit.
- Gondoskodunk arról, hogy folyamatosan monitorozzuk a felhasználói elégedettséget. Kidolgozzuk annak módját, hogyan épülnek be a felhasználói visszacsatolások (használati statisztikák, felmérések, interjúk, egyéb módszerek) a szolgáltatásaink minőségfejlesztésébe.
- Az Informatikai *Szolgáltató Központtal* és felhasználói csoportokkal együttműködve megbízható, költséghatékony informatikai infrastruktúrát és korszerű szolgáltatási rétegeket alakítunk ki.
- Felülvizsgáljuk a közvetlen felhasználói szolgáltatásokat támogató munkafolyamatainkat, és megtesszük a megfelelő lépéseket ezek korszerűsítésére, optimalizálására.
- Előremutató együttműködésekkel gondozunk szakmai szervezetekkel, könyvtárakkal, a felsőoktatás és a kulturális alapellátás további szereplőivel.

9. Stratégiai humán erőforrás-menedzsment

A környezeti és belső átalakulások, az állandóan változó körülmények jelentős hatással vannak a könyvtári személyzetre: változnak a munkafolyamatok, a feladatok, a technika. Új kompetenciákat kell elsajátítani, elengedhetetlen a kellő nyelvtudás megszerzése, kommunikációs készségek fejlesztése.

Csökkenő igényt tapasztalunk a hagyományos feladatok (nyomtatott dokumentumok rendelkezése, katalogizálása, tárgyszavazása, kölcsönzése) iránt, ezért új területekre merészkedünk. Követjük a kutatói folyamatokat, ellátjuk tanácsal, szolgáltatásokkal a kutatói csapatokat. Megismerkedünk a kutatási adatok kezelésével. Az új generációk szokásait leképezzük oktatástámogatási szolgáltatásainkra. Nyitott szemmel figyeljük a változó környezetünket, folyamatos kapcsolatot tartunk a klienseinkkel.

A következő években nyugdíjba vonuló kollégák ismereteit, tapasztalatát igyekszünk megőrizni, átörökíteni. Ugyanakkor új kompetenciák integrálására nyílik lehetőségünk friss alkalmazásokkal és a meglévő humán erőforrás fejlesztésével. A könyvtárnak vonzó munkahellyé kell válnia a munkavállalók új generációja számára. Meg kell birkoznunk a dolgozói mobilitás jelenségével: megtanuljuk, hogyan biztosítsuk a csupán határozott ideig velünk dolgozók eredményeinek beépítését, a hatékonyság fenntartását.

A változásokat kezelni képes, megfelelően képzett humán erőforrást, szervezeti struktúrát és kultúrát teremtünk. Munkafolyamataink, szolgáltatásaink átgondolásával párhuzamosan meg kell történnie a feladatkörök újradefiniálásának, korszerűsítésének.

Akciók

- Egyeztetjük a feladatköröket és kompetenciákat a megújuló folyamatoknak és szolgáltatásoknak megfelelően. Kompetenciaterképet építünk.
- Karrierépítés, személyiségfejlődést biztosító környezetet alakítunk ki, a flow-élmény módszer tanára alapozva.
- Fenntartható foglalkoztatási tervet készítünk, a szakmai fejlődés és mobilitás biztosításával. Rugalmas, családbarát, fejlődést támogató foglalkoztatási konstrukciókat dolgozunk ki.
- Belső kommunikációs stratégia megvalósítása és folyamatos fejlesztése.

Egy év múltán

Minden terv annyit ér, amennyit megvalósítunk belőle. A DEENK Stratégiai tervét a Debreceni Egyetem 2016–2020 Intézményfejlesztési Tervének mellékletként hagyta jóvá intézményünk szenátusa.

A stratégiai célok akcióterületeihez folyamatosan készülnek a cselekvési tervek, folyamatokat vizsgálunk felül, felelősöket jelölünk ki, akciócsoportokhoz utaljuk a feladatokat. Keressük, ütemezzük a forrásokat, miközben arra is felkészülünk, hogy a humánerőforrás átrendezésével egyes területeket plusz finanszírozás nélkül is fel tudjunk vállalni.

Mindeközben folyamatosan figyeljük a változásokat. Melyek a fenntartó éves tervei, miként illeszthetők ezekhez megfogalmazott céljaink? Hogyan reagálnak felhasználóink a megkeresésekre, milyen visszhangot kapnak a közzétett tervek? Milyen irányt vesz az Országos Széchényi Könyvtár fejlesztése? Számíthatnak-e további támogatásra országos feladataink? Milyen pályázati kiírások jelennek meg, milyen részt vállalhatunk ezekben a stratégiai feladataink megvalósítása terén?

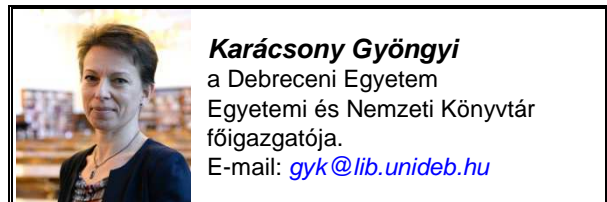
Fejlesztünk, s fejlődünk mi magunk is, szükség-szerűen.

Szervezeti kultúránk alapvető értékeit a hitelesség fogalmában összegeztük. A hiteles szervezet, a hiteles szolgáltatás, a hiteles magatartás bizalmat ébreszt a fenntartóban, a felhasználókban, a partnerekben és a szervezet tagjaiban egyaránt. A

hitelesség átláthatóságot, hatékonyságot, felelős munkavégzést, szakmai elkötelezettséget sugall, ami önbizalommal és helyes önértékelésen alapuló hozzáállással, valamint alkalmazkodóképességgel, rugalmassággal egészül ki. Könyvtárunk esetében a felsorolt értékek mellé társul a felhasználóközpontúság, minőségi szolgáltatás, egyenlő hozzáférés és az egységes szempontok szerinti működés. Végül, a hitelesség zálogaként megjelenik a jó csapatszellem, az együttműködő készség, a kreativitás és fejlődőképesség.

A következő időszak stratégiai feladata, hogy alapvető értékeinket nem csupán definiáljuk, de folyamatos jelenlétét biztosítsuk a szervezeti diskurzusban.

Beérkezett: 2017. I. 15-én.

E-könyvek használata a Derbyshire könyvtárakban

A tanulmány célja az új e-könyvkölcsönzési rendszer hatásának vizsgálata a *Derbyshire County Council* (DCC) által működtetett könyvtárakban. Ez a tanulmány volt az egyik első és legnagyobb kutatás az Egyesült Királyságban, amely a közkönyvtári e-könyvkölcsönzés rendszerét vizsgálta, és amely útmutatást ad az ehhez hasonló jövőbeli fejlesztésekhez.

Vizsgálati módszer

Kérdőívet tettek közzé a weben a jelenlegi és a frissen belépő felhasználók körében az e-kölcsönzési szolgáltatással kapcsolatban. A kérdőívben kitértek a szolgáltatás jelenlegi használatára, milyen nehézségeket tapasztaltak s ezek mennyiben nehezítették meg a rendszer használatát, van-e hatása a könyvvásárlási szokásaikra, valamint egy általános visszajelzést kértek a szolgáltatásról, s ötleteket annak bővítéséhez. A kérdőívnek két változatát is elkészítették: egyiket a jelenlegi használók számára, másikat azok számára, akik a kutatást megelőző hat hónapban használták ugyan, de valamilyen hiba folytán nem tudtak e-könyvet kölcsönözni, és rákérdeztek ennek okára, továbbá arra is, hogy újra kezdenék-e a rendszer használatát. Megkérdezték azt is, hogy a nyomtatott vagy az elektronikus könyveket kölcsönzik-e szívesebben.

Eredmények

452 értékelhető válasz érkezett. A válaszadók 64%-a volt 40-64 év közötti, 28%-a 65 év feletti, 8%-a 18-39 éves. Többségük (59%) nő volt. 11% jelölte meg, hogy valamilyen sérültséggel rendelkezik. 11%-uk nem volt az elmúlt egy évben a könyvtárban, 36% látogatja havonta legalább egyszer, 24% néhány havonta, 28% egyszer vagy kétszer.

A könyvtári szolgáltatások közül az e-könyvkölcsönzést veszik leginkább igénybe; ezt a válaszadók 91%-a jelölte be. A második leggyakoribb

igénybe vett szolgáltatás a nyomtatott könyvek kölcsönzése (59%). Mindkét szolgáltatást a válaszadók 40%-a veszi igénybe havonta, 28%-uk pedig néhány havonta. Nyomtatott könyvet 32%-uk kölcsönöz 1-2 alkalommal, 0,3%-uk pedig soha. E-könyvet 14%-uk kölcsönöz 1-2 alkalommal, 17%-uk soha. Ennek okaként a válaszadók 36%-a a szegényes kínálatot jelölte be, 25%-uknál technikai probléma adódott, például nem volt kompatibilis a rendszer a népszerű Kindle platformmal; bonyolult volt a felhasználói felület; vagy további szoftverek letöltésére volt szükség a szolgáltatás használatához.

Az e-könyvkölcsönzési rendszert 60%-uk használta már legalább egy éve, 29%-uk 6-12 hónapja, a többiek a vizsgálatot megelőző 6 hónapban csatlakoztak ehhez a szolgáltatáshoz. 55%-uk használta már dedikált e-könyvolvasón, 49%-uk tableten, 20%-uk egyéb eszközön, például laptopon, okostelefonon. Arra a kérdésre, hogy első alkalommal mennyire találták könnyűnek vagy nehéznek a szolgáltatás használatát, 50%-uk válaszolta, hogy meglehetősen egyszerűnek találta, 28%-uk nagyon könnyűnek, 16%-uk meglehetősen nehéznek, 6%-uk nagyon nehéznek.

Derbyshire könyvtáraiban az e-könyvkínálatot 6%-uk találta nagyon jónak, 23%-uk jónak, 41%-uk kielégítőnek, 26%-uk szegényesnek, 3%-uk nagyon szegényesnek. Regényeket 84%-uk kölcsönöz, gyermek- és ifjúsági irodalmat 6%-uk, életrajzi műveket 24%, életmód, sport és szabadidő témáikat 12%, egyéb témáikat 16%.

A válaszadók 22%-a nyilatkozta, hogy megvásárolta azt az e-könyvet, amit először a könyvtárból kölcsönzött ki (nyomtatott könyvek esetében ez az arány 29% volt). Amennyiben nem volt elérhető a könyvtárban az a könyv, amire szükségük lett volna, akkor a vásárlás aránya lényegesen magasabb volt: e-könyvek esetében 53%, nyomtatott könyveknél 57%.

Összefoglalás

A rendszer használatát alapvetően szerették a felhasználók, mert kényelmes volt, és sok időt tudtak így megtakarítani, hogy nem kellett személyesen elmenniük a könyvtárba. A fizikai távolság áthidalása különösen érintette azokat a felhasználókat, akiknek nagyon nehéz eljutniuk a könyvtárba, például fogyatékoság vagy betegség miatt.

Összességében a szolgáltatást nagyon nagyra értékelték, a felhasználók igényelték ennek folytatását, s ha lehetséges, annak bővítését, fejlesztését is.

/MARTINDALE, Graham – WILLETT, Peter – JONES, Roger: Use and perceptions of e-books in Derbyshire librarie = Library Review, 64. köt. 1/2 sz. 2015. p. 2–20./

(Kosztjáné Mátrai Rita)

Egységes lesz a biztonsági központ a Windows 10-ben

A biztonsággal kapcsolatos beállítások eddig szétszórtan voltak elhelyezve, de most mind egyetlen alkalmazásba került.

Néhány napja írtunk arról, hogy a redmondi cég frissítette a Windows 10 Creators Update előzetes verzióját. A Build 15014 változatot a Windows Insider program résztvevői már le is tölthetik az asztali számítógépekre és az okostelefonokra. Az elsődleges újdonság az elektronikus könyvesbolt integrálása volt, de most fény derült egy másik fejlesztésre is.

Az újítás neve Windows Defender Security Center, egy olyan alkalmazás, amely egyesíti a Windows 10 összes biztonsággal kapcsolatos beállításait. Ezek a dolgok eddig meglehetősen szétszórtan voltak elhelyezve az operációs rendszerben. A Windows Defender ismert konfigurációs lehetősé-

gei mellett az integrált tűzfal és a család-, illetve gyermekvédelem, valamint a különböző jogok beállítási opciói is az új programba kerültek át. Szintén itt helyezték el a hardverek potenciális problémáival, a Windows 10 pillanatnyi állapotával (például, hogy minden frissítés telepítve van-e) és az akkumulátorok helyzetével kapcsolatos jelzéseket.

A személyes beállításokat is itt lehet elvégezni, láthatóvá válnak a hálózati védelmek, megoldható a szoftverek és a böngésző, továbbá a meghajtóprogramok ellenőrzése. A Windows Defender Security Center vagy a keresővel jeleníthető meg vagy a minden alkalmazás megjelenítése menüpontot választva válik elérhetővé. Az újítások az összes Windows 10-felhasználó számára tavasszal válnak hozzáférhetővé.

Forrás: <https://sq.hu/cikkek/123442/egyseges-lesz-a-biztonsagi-kozpont-a-windows-10-ben>

Válogatta: *Berke Barnabásné*

Against The Grain – The Podcast

Az Against The Grain egy nyomtatott folyóirat, amely a könyvtárosok és kiadók valamint egyéb könyves emberek közös ügyeivel foglalkozik. A Charleston Conference ugyanennek a témának a konferenciaváltozata. Tavaly decemberben elindítottak közösen egy podcastot – részben a konferenciaelőadásokkal. Az első adások témái:

- You Can't Preserve What You Don't Have - or Can You?
- Libraries as Convener, Enabler, Distributor, Advocate, and Archive in the Future Knowledge Economy

- Reimagining our World at Planetary Scale: The Big Data Future of our Libraries
- Preservation of Digital Collections and Dark Archives
- Building the Knowledge School
- The Evolution of E-Books
- The Road Ahead? Patron-Driven Acquisition Might Become...

Az adások itt hallgathatóak meg:

<http://atgthepodcast.libsyn.com/podcast>

Király Péter

Válogatta: *Berke Barnabásné*

A mesterséges intelligenciából mindenkinek profitálnia kellene

A Microsoft első embere szeretné „demokratizálni” a technológiát. Nincs megoldva sem az adatokhoz való hozzáférés, sem a gépi döntésekért való felelősség kérdése.

Satya Nadella, a redmondi konzern vezérigazgatója a *Digital-Life-Design* (DLD) konferencián kijelentette, hogy a mesterséges intelligencia nem lehet kizárólag az olyan nagy IT-vállalatoké, mint a Google, az IBM vagy a Microsoft. A technológiából az egész társadalomnak profitálnia kell: a tudósoknak, az iskoláknak, a magáncégeknek és az állami szektornak.

A menedzser azt kérte, hogy a mesterséges intelligenciát használhassák az emberek megsegítésére – legyen szó bármiről is –, s ezáltal növelni lehessen a produktivitást és a gazdasági növekedést. Fontos, hogy a technológiát és a meglévő adatmennyiséget demokratizálni lehessen. Csak így dolgozhatnak cambridge-i tudósok onkológu-

sokkal és radiológusokkal közösen a tumorok korai felismerésén vagy így lehetnek hitelképesek olyan emberek is, akik naponta mindössze egyetlen dolglárt keresnek.

A folyamat részeként a Microsoftnak vissza kell térnie a gyökereihez. A társaság korábban mindig is elérhetővé tette a szükséges eszközöket, ezt kell tennie a mesterséges intelligencia esetében is. Azonban ez egy hosszú út lesz. „Néhány dolognak már nagyon örülhetünk, de még nem értük el a célt, hiszen a technológiát még nem használják a tömegek” – fejtette ki *Satya Nadella*.

A Microsoft első embere szerint nagy kihívásokat kell megoldani, például egyrészt vannak etikai kérdések. A mesterséges intelligenciának javítása kell az emberi képességeken, növelnie kell a technológiával szembeni bizalmat és lehetővé kell tennie az átláthatóságot. Ugyanakkor a vállalkozásoknak arra is gondolniuk kell, hogy ki felel az algoritmusok döntéseiért és miként akadályozható meg, hogy a tervezők öntudatlanul is egy bizonyos irányba haladjanak. A másik komoly kihívás pedig a munka jövője. Mindent meg kell tenni azért, hogy az embereket felkészítsék a jövőre, ez a legsürgősebb feladat.

Forrás: <https://sg.hu/cikkek/123290/a-mesterseges-intelligenciabol-mindenkinek-profitalnia-kellene>

Válogatta: *Berke Barnabásné*

Minden Chromebookon futtathatók lesznek az androidos alkalmazások

Az idei lehet a készülékek számára az áttörés éve.

A Chrome OS sokáig olyan operációs rendszernek számított, amely az alapvető feladatok elvégzésére alkalmas, de annál többet nem tud kínálni. Tavaly májusban azután kiderült, hogy a Play Store és az androidos programok is kompatibilisek lesznek a termékkel. Azonban a felhasználóknak viszonylag gyorsan csalódniuk kellett, hiszen a mai napig a 67 modellből még mindig csak három esetében van jelen a támogatás és ez a szám immár hónapok óta nem változott.

A Chromium projekt oldalán megjelent információk viszont ismét bizakodásra adnak okot. Az ugyanakkor továbbra is kérdéses, hogy a teljes kompatibilitás megvalósul-e és ha igen, pontosan mikor.

Androidos alkalmazások jelenleg az Asus Chromebook Flip, az Acer Chromebook R11 / C738T és a Google Chromebook Pixel (2015) készülékeken érhetőek el. Az Acer, az Asus, az AOpen, a Bobicus, a CDI, a CTL, a Dell, az Edxis, a Haier, a Hexa, a HiSense, a Lava, a Hewlett-Packard, a Lenovo, a Medion, az M&A, az NComputing, a Nexian, a PCMerge, a Poin2, a Samsung, a Sector 5, a Senkatel, a Toshiba, a True IDC és a Viglen modelljei ugyanakkor még hiányoznak a kompatibilitási listából, ez változhat meg az idén.

Forrás: <https://sq.hu/cikkek/123445/minden-chromebookon-futtathatok-lesznek-az-androidos-alkalmazasok>

Válogatta: *Berke Barnabásné*

Megnyitotta első hazai ügyfélszolgálati központját a Huawei

A Huawei megnyitotta első hazai ügyfélszolgálati központját Budapesten, ahol felhasználói számára teljes körű tájékoztatást és szervizszolgáltatásokat kínál.

„A tavalyi év a dinamikus növekedés és a sikerek éve volt a Huawei számára Magyarországon, most pedig megnyitottuk első ügyfélszolgálati irodánkat az országban, ami jelentős mérföldkő számunkra. A célunk, hogy mindenkinek elérhetővé tegyük ezeket a szervizszolgáltatásokat, ezáltal egyszerűbbé és kényelmesebbé tegyük felhasználóink életét” – mondta el *Stepan Endys*, a Huawei fogyasztói üzletágának szerviz menedzsere. A Budapest belvárosában, a József körúton a Huawei lehetőséget kínál szervizszolgáltatások igénybe vételére, kérdéseikkel fordulhatnak az ügyfélszolgálat munkatársaihoz, illetve a cég termékei is megvásárolhatók.

Tavaly 67 postahely kapcsolódott be a Huawei szervizhálózatába, így már országszerte 117 postahivatalban adhatók le javításra a mobilkészülékek. Tehát nem kell személyesen elmenni a szervizbe, hanem a javítandó eszközt a helyszínen elérhető kettős védőcsomagolásba helyezve leadhatják azokon a postahelyeken, ahol Huawei átvevő-

pont működik. A szervizbe adott készülékeket a javítást követően – akár 5 munkanapon belül – az előzetesen megadott címre házhoz szállítják, vagy átvehető az országszerte üzemelő 65 postai csomagautomatánál. A garanciális javítások esetében mind a készülékek feladása, mind a javítást követő házhozszállítás ingyenes. Az eszközök szállítását a posta és a Huawei szerződött szervizpartnere végzi. A postai átvevőpontokon augusztus óta közel ezer készüléket adtak le, a visszajelzések alapján a Huawei ügyfelei elégedettek a szolgáltatással.

Forrás: <https://sg.hu/cikkek/123368/megnyitotta-elso-hazai-ugyfelszolgalati-kozpontjat-a-huawei>

Válogatta: *Berke Barnabásné*

Elektronikus könyvesbolt is kerül a Windows 10-be

Úgy tűnik, hogy az operációs rendszer a jövőben egy új funkcióval bővül majd.

A redmondi konszern frissítette a Windows 10 Creators Update előzetes verzióját. A Build 15014 változatot a Windows Insider program résztvevői már le is tölthetik az asztali számítógépekre és az okostelefonokra. Az új kiadás számos új funkciót kínál, azonban ezek közül is kiemelkedik egy e-könyv bolt, amely egyelőre csak az Amerikai Egyesült Államokban elérhető. A Microsoft elektronikus könyvolvasó szoftverként az Edge nevű böngészőjét alkalmazza, s a bolt egyaránt támogatja a PDF- és az EPUB-fájlok használatát.

Az új verzióban az Edge immár egy könyvikont is kínál, arra kattintva nyílik meg az elektronikus könyvesbolt, amely az összes addig megvásárolt e-kötetet tartalmazza. A böngésző lehetővé teszi azt is, hogy keresni lehessen a kiadványokban és le lehessen játszani a beágyazott videókat, illetve audiotartalmakat. A művek akár egyes oldalai is hozzáfűzhetők a kedvencekhez és az Edge még azt is megjegyzi, hogy melyik volt az utoljára elolvasott oldal.

Ezenkívül a felhasználók megváltoztathatják az írásmódokat és a szöveg méretét vagy a Cortana segítségével rákereshetnek egyes szavakra és szófordulatokra.

Forrás: <https://sq.hu/cikkek/123402/elektronikus-konyvesbolt-is-kerul-a-windows-10-be>

Válogatta: *Berke Barnabásné*

Digitális aláírás okostelefonokon és táblagépeken is

Biztonságosabbá válhat a dokumentumkezelés a mobil készülékeken.

A berni székhelyű Intelligent Insights startup Sketch-iD nevű megoldása megbízhatóan felismeri az ujj vagy digitális toll segítségével készített aláírásokat az okostelefonokon és a táblagépeken. A kifejlesztett algoritmus a személyes aláírás minden egyes képpontját megvizsgálja, és ezeket összehasonlítja az illető biometria ismertetőjegyeivel. A Sketch-iD képes észrevenni és kiszűrni a hamisított aláírásokat is. Mindez azt jelenti, hogy a felhasználóknak a közeljövőben már nem kell a készülékeiken jelszavakat vagy SMS-kódokat alkalmazniuk, hanem elegendő lesz csak a saját aláírásaikat használniuk. Így akár a szerződések és más fontos dokumentumok is aláírhatók lesznek az okostelefonokon vagy a tábla PC-ken.

Roman Schmid, a Sketch-iD egyik feltalálója és az Intelligent Insights társalapítója kiemelte, hogy az új technológia forradalmat jelent az aláírások felismerésében a mobil eszközökön. A rendszer kiválthatja a jelszavakat, de ugyanakkor bizonyos

ügyfélakciókat is teljesen digitalizálhat. A digitális alkalmazások és az internetes banki tevékenységek biztonsága is növelhető lesz, ráadásul az azonosítás is minden kétséget kizáróan valósulhat meg.

A Sketch-iD további előnye, hogy a működéséhez nincs szükség külön technológiára vagy kezelőfelületre. Az alkalmazás programozási felületének köszönhetően a szoftver lehetővé teszi, hogy bármely alkalmazásból vagy kliensprogramból vezérelhető legyen. Schmid hozzátette, hogy ők mindent ráhagynak a cégekre és csak az aláírások jelsorát kapják meg, amit aztán átalakítanak, kiegészítenek az illető biometria jellemzőivel, majd titkosítva visszaküldenek. Ők semmilyen adatot sem tárolnak.

A rendszer mögötti technológiát a startup és az Északnyugat-Svájci Szakfőiskola közösen fejlesztette ki, míg a munkát Bern kanton és a helyi technológiai és innovációs bizottság támogatta. Az Intelligent Insights mintafelismerési eljárásokra és gépi tanulásra specializálódott és jelenleg olyan partnercégeket keres, amelyek hajlandók lennének tesztelni az új technológiát. Az első tárgyalások már folyamatban vannak az érdeklődő vállalatokkal. A tesztek és a felhasználói fogadtatás után dőlhet el, hogy milyen irányba fog haladni a Sketch-iD projekt. A technológiát tanulmányozza az *Európai Szabadalmi Hivatal* is.

Forrás: <https://sg.hu/cikkek/123241/digitalis-alairas-okostelefonokon-es-tablagepeken-is>

Válogatta: *Berke Barnabásné*

Code4Lib Journal

Örömmel jelentem, hogy megjelent a Code4Lib Journal új, 35. száma.

<http://journal.code4lib.org/issues/issues/issue35>

A számnak van egy magyar vonatkozása is. *Sennyey Pongrácz* a tavalyi, debreceni Networkshopon tartott A Hálózat, a Felhő és a Könyvtár című nyitóelőadásában beszámolt a texasi St. Edward's egyetem könyvtárában végzett munkájuk megközelítésmódjáról (az előadás megtekinthető a Videotóriumban:

<http://niif.videotorium.hu/hu/recordings/12854>).

Az előadás nem tért ki technikai részletekre, ám szerzőtársaival most rávilágítanak a megoldásuk technológiai hátterére:

<http://journal.code4lib.org/articles/12191>.

Két cikk foglalkozik irattári, kéziratári, levéltári jellegű dokumentumok és katalógusok kezelésével. Az egyik a Bentley Történeti Könyvtár projektjét mutatja be, melyben különböző munkafolyamatokra kifejlesztett szoftvereket (ArchiveSpace, Archivematica és DSpace) integrálnak. A másik egy számomra különösen érdekes projektet mutat be. Talán ismeretes, hogy a Harvard egyetem egész felépítése és ezen belül a gyűjteményi rendszere is erőteljesen széttagolt. Az számomra is meglepetés volt, hogy közel 40 egyetemi levéltár/irattár/kéziratár működik a kampuszon – persze sok szempontból koordináltan. A Harvard a 90-es évek közepén az EAD (Encoded Archival Description) egyik korai implementátora volt, és az összes levéltárban egységesen tértek át az EAD használatára, valamint egy egyedi EAD-kezelő szoftvert is kifejlesztettek. A szoftver sikeres volt, 20 évig szolgálta az egyetemet, de továbbfejlesztés évek óta nem történt. Tavaly úgy határoztak, hogy az idő során felgyülemlett katalógusokat (több mint 3000 segédlet, közel 1 GB-nyi összerjedelem) az időközben feltűnt, és sztenderdizálódott ArchiveSpace szoftverrel fogják áttölteni. Az áttöltés megkezdésekkor derült ki, hogy az EAD mind szemantikus mind formális tekintetben elég

megengedő, és ugyanazon jellegzetességet sokféleképpen lehet rögzíteni, amivel az egyes levéltárak éltek is, követve saját évtizedes vagy éppen százados katalógizáló hagyományukat. Az ArchiveSpace azonban rigorózusabbnak bizonyult, mint maga a szabvány, és van egy kellemetlen tulajdonsága: a segédleteket csak egyben hajlandó importálni, ha a több ezer rekord közül (emlékeztetőül: az EAD egy hierarchikus leíró szabvány, vagyis a segédlet a felső szintektől (pl. egy professzor teljes hagyatéka, vagy akár egy kar teljes iratanyaga) fokozatosan halad az alsóbb szintekig), akár csak egy is „rossz”, az importálás egyetlen rekord esetében sem lesz sikeres. A szerzők a cikkben azt a folyamatot írják le, hogy hogyan sikerült mégis áttölteniük a rekordokat (belinkelve az általuk vagy mások által írt programok forráskódjait is).

Végül szeretném kiemelni *Ruth Kitchin Tillman* szerkesztőségi jegyzetét, amit a könyvtáros szakmai etikáról írt. A szakma belső szabályaihoz való ragaszkodás, különösen a nagyvállalati törekvések és az aktuálpolitika fényében számos etikai kérdést vet fel, amivel szembe kell nézni, és amelyek cselekvésre kell sarkalljanak.

Ahogy eddig is, most is szeretném megragadni az alkalmat arra, hogy felhívjam a Katalist olvasóinak figyelmét arra, hogy a Code4Lib Journal folyamatosan várja a reménybeli szerzők jelentkezését. Aktuális jelentkezési határidőnk április 14. Az érdeklődők a további részleteket itt találják:

<http://journal.code4lib.org/call-for-submissions>.

A teljes tartalomjegyzék:

Editorial: Introspection as Activism, or, Getting Our Houses in Order

<http://journal.code4lib.org/articles/12232>

Ruth Kitchin Tillman

Those of us in libraries like to trace our history to Alexandria or to the French governmental system of record-keeping, but the construction of the modern GLAM world is far more recent, almost as new as coding.

It has evolved almost as rapidly. And its future is on us, whether we choose to passively accept a status quo others build or to act and grow and develop ourselves and our workplaces.

Bridging Technologies to Efficiently Arrange and Describe Digital

Archives: the Bentley Historical Library's ArchivesSpace-Archivematica-DSpace Workflow Integration Project

<http://journal.code4lib.org/articles/12105>

Max Eckard, Dallas Pillen, Mike Shallcross In recent years, ArchivesSpace and Archivematica have emerged as two of the most exciting open source platforms for working with digital archives. The former manages accessions and collections and provides a framework for entering descriptive, administrative, rights, and other metadata. The latter ingests digital content and prepares information packages for long-term preservation and access. In October 2016, the Bentley Historical Library wrapped up a two-year, \$355,000 grant from the Andrew W. Mellon Foundation to partner with the University of Michigan Library on the integration of these two systems in an end-to-end workflow that will include the automated deposit of content into a DSpace repository. This article provides context of the project and offers an in-depth exploration of the project's key development tasks, all of which were provided by Artefactual Systems, the developers of Archivematica (code available at <https://github.com/artefactual-labs/appraisal-tab>).

The Devil's Shoehorn: A case study of EAD to ArchivesSpace migration at a large university

<http://journal.code4lib.org/articles/12239>

Dave Mayo, Kate Bowers

A band of archivists and IT professionals at Harvard took on a project to convert nearly two million descriptions of archival collection components from marked-up text into the ArchivesSpace archival metadata management system. Starting in the mid-1990s, Harvard was an alpha implementer of EAD, an SGML (later XML) text markup language for electronic inventories, indexes, and finding aids that archivists use to wend their way through the sometimes quirky filing systems that bureaucracies establish for their records or the utter chaos in which some individuals keep their personal archives. These pathfinder documents, designed to cope with messy reality, can themselves be difficult to classify. Portions of them are rigorously structured, while other parts are narrative. Early documents predate the establishment of the standard; many feature idiosyncratic encoding that had been

through several machine conversions, while others were freshly encoded and fairly consistent. In this paper, we will cover the practical and technical challenges involved in preparing a large(900MiB) corpus of XML for ingest into an open-source archival information system (ArchivesSpace). This case study will give an overview of the project, discuss problem discovery and problem solving, and address the technical challenges, analysis, solutions, and decisions and provide information on the tools produced and lessons learned. The authors of this piece are Kate Bowers, Collections Services Archivist for Metadata, Systems, and Standards at the Harvard University Archive, and Dave Mayo, a Digital Library Software Engineer for Harvard's Library and Technology Services. Kate was heavily involved in both metadata analysis and later problem solving, while Dave was the sole full-time developer assigned to the migration project.

Participatory Design Methods for Collaboration and Communication

<http://journal.code4lib.org/articles/12127>

Tara Wood, Cate Kompare

Website redesigns can be contentious and fraught in any type of organization, and libraries are no exception. Coming to consensus on priorities and design decisions is nearly impossible, as different groups compete to ensure their subject or specialty area is represented. To keep projects on track and on time, libraries may give a few staff members the authority to make all of the decisions, while keeping user research limited to a small number of usability tests. While these tactics are sometimes necessary, at best they can leave many feeling left out of the process, and at worst, can result in major oversights in the final design.

Participatory design methods can bring users and stakeholders into the design process and ultimately lead to a better design and less friction in the project. The authors share their experience and lessons learned using participatory design techniques in a website redesign project at a large, multi-location academic library, and how these techniques facilitated communication, shaped design decisions, and kept a complex, difficult project on track.

Python, Google Sheets, and the Thesaurus for Graphic Materials for Efficient Metadata Project Workflows

<http://journal.code4lib.org/articles/12182>

Jeremy Bartczak, Ivey Glendon

In 2017, the University of Virginia (U.Va.) will launch a two year initiative to celebrate the bicen-

ennial anniversary of the University's founding in 1819. The U.Va. Library is participating in this event by digitizing some 20,000 photographs and negatives that document student life on the U.Va. grounds in the 1960s and 1970s.

Metadata librarians and archivists are well-versed in the challenges associated with generating digital content and accompanying description within the context of limited resources. This paper describes how technology and new approaches to metadata design have enabled the University of Virginia's Metadata Analysis and Design Department to rapidly and successfully generate accurate description for these digital objects. Python's pandas module improves efficiency by cleaning and repurposing data recorded at digitization, while the lxml module builds MODS XML programmatically from CSV tables. A simplified technique for subject heading selection and assignment in Google Sheets provides a collaborative environment for streamlined metadata creation and data quality control.

Supporting Oral Histories in Islandora

<http://journal.code4lib.org/articles/12176>

Marcus Emmanuel Barnes, Natkeeran Ledchumykanthan, Kim Pham, and Kirsta Stapelfeldt Since 2014, the University of Toronto Scarborough Library's Digital Scholarship Unit (DSU) has been working on an Islandora-based solution for creating and stewarding oral histories (the Oral Histories solution pack). Although regular updates regarding the status of this work have been presented at Open Repositories conferences, this is the first article to describe the goals and features associated with this codebase, as well as the roadmap for development. An Islandora-based approach is appropriate for addressing the challenges of Oral History, an interdisciplinary methodology with complex notions of authorship and audience that both brings a corresponding complexity of use cases and roots Oral Histories projects in the ever-emergent technical and preservation challenges associated with multimedia and born digital assets. By leveraging Islandora, those embarking on Oral Histories projects benefit from existing community-supported code. By writing and maintaining the Oral Histories solution pack, the library seeks to build on common ground for those supporting Oral Histories projects and encourage a sustainable solution and feature set.

Building a Scalable and Flexible Library Data Dashboard

<http://journal.code4lib.org/articles/12152>

Nathan Mealey

Data dashboards provide libraries with the means to demonstrate their ongoing activities and usage in an engaging and communicative fashion.

Yet, due to the number of service platforms used by libraries, and the wide-ranging technical specifications they entail, bringing all of this content together in a sustainable way is a significant challenge.

This article describes Portland State University's project to design and build a data dashboard based on a scalable and flexible infrastructure that would enable them to present data in a visually compelling and dynamic interface.

What's New? Deploying a Library New Titles Page with Minimal Programming

<http://journal.code4lib.org/articles/12199>

John Meyerhofer

With a new titles web page, a library has a place to show faculty, students, and staff the items they are purchasing for their community.

However, many times heavy programming knowledge and/or a LAMP stack (Linux, Apache, MySQL, PHP) or APIs separate a library's data from making a new titles web page a reality. Without IT staff, a new titles page can become nearly impossible or not worth the effort. Here we will demonstrate how a small liberal arts college took its acquisition data and combined it with a Google Sheet, HTML, and a little JavaScript to create a new titles web page that was dynamic and engaging to its users.

OPRM: Challenges to Including Open Peer Review in Open Access Repositories

<http://journal.code4lib.org/articles/12171>

Pandelis Perakakis, Agnes Ponsati, Isabel Bernal, Carles Sierra, Nardine Osman, Concha Mosquera-de-Arancibia, Emilio Lorenzo The peer review system is the norm for many publications. It involves an editor and several experts in the field providing comments for a submitted article. The reviewer remains anonymous to the author, with only the editor knowing the reviewer's identity. This model is now being challenged and open peer review (OPR) models are viewed as the new frontier of the review process. OPR is a term that encompasses diverse variations in the traditional review process. Examples of this are modifications in the way in which authors and reviewers are aware of each other's identity (open identities), the visibility of the reviews carried out (open reviews) or the opening up of the review to the academic community (open participation). We present the project for the implementation of an Open Peer Review Mod-

ule in two major Spanish repositories, DIGITAL.CSIC and e-IEO, together with some promising initial results and challenges in the take-up process. The OPR module, designed for integration with DSpace repositories, enables any scholar to provide a qualitative and quantitative evaluation of any research object hosted in these repositories.

Adopting a Distributed Model for Data Services

<http://journal.code4lib.org/articles/12191>

Casey Gibbs, Marcos Hernandez, Pongracz Sennyey This article describes how the Saint Edward's University Library implemented a distributed model for the Institutional Repository.

Based on Cloud Based platforms and APIs, the Library has created an Institutional Repository that is scalable and modular, considerably lowering its implementation and maintenance costs, while lowering its technical complexity.

Developing an online platform for gamified library instruction

<http://journal.code4lib.org/articles/12122>

Jared Cowing

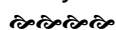
Gamification is a concept that has been catching fire for a while now in education, particularly in libraries. This article describes a pilot effort to create an online gamified platform for use in the Woodbury University Library's information literacy course. The objectives of this project were both to increase student engagement and learning, and to

serve as an opportunity for myself to further develop my web development skills. The platform was developed using the CodeIgniter web framework and consisted of several homework exercises ranging from a top-down two-dimensional library exploration game to a tutorial on cleaning up machine-generated APA citations.

This article details the project's planning and development process, the gamification concepts that helped guide the conceptualization of each exercise, reflections on the platform's implementation in four course sections, and aspirations for the future of the project. It is hoped that this article will serve as an example of the opportunities—and challenges—that await both librarians and instructors who wish to add coding to their existing skill set.

Kellemes olvasást!

Király Péter

Péter Király

software developer

GWDG, Göttingen – Europeana – eXtensible Catalog –
The Code4Lib Journal

<http://linkedin.com/in/peterkiraly>

Válogatta: *Berke Barnabásné*

Meglátogatta a Huawei senhzeni üzemét Varga Mihály

Magyarország a digitális technológiák fejlesztésének regionális központjává kíván válni – hangsúlyozta vendéglátóinak Varga Mihály a kínai Senhzenben a telekommunikációs termékeket gyártó *Huawei*nél, és az elektromos járműveket és akkumulátorokat előállító *Build Your Dreams*nél (BYD) tett látogatásán.

A nemzetgazdasági miniszter nyugtázta, hogy számos kínai vállalat működne együtt magyar partnerekkel az e-mobilitás, az intelligens közlekedési rendszerek, az autonóm vezetésű járművek, az okos városok fejlesztésében. Varga Mihály üdvözölte, hogy mindkét cég hosszú távra tervez: a Huawei részt kíván venni a zalaegerszegi teszt-pálya technikai hátterének kiépítésében, és a *Nemzeti Adó- és Vámhivatal* részére is fejleszt programokat a vállalat. A BYD pedig Komáromban építi fel első európai elektromos-buszgyárát.

Magyarországon a második legnagyobb kínai befektetőnek számító, egyébként összesen 170 országban jelenlévő, Huawei Technologies dél-kínai központjában Varga Mihályt *Csang Csunhsziang* és *Pang Csimin*, a vállalat két elnökhelyettese arról tájékoztatta, hogy a 2009-ben indított magyarországi gyártás a cég Kínán kívüli legnagyobb termelési központjává vált. *Csang Csunhsziang* hangsúlyozta: mindezt a stabil üzleti környezet tette lehetővé – közölte a cég Varga Mihálynak a kínai infokommunikációs cég központjában tett látogatásáról.

A vállalat legújabb fejlesztéseit, Magyarország digitalizációs fejlődését szolgáló vízióját *Cseng Vejfeng*, a magyar leányvállalat igazgatója mutatta be a nemzetgazdasági miniszternek. A Huawei vezetői a miniszternél érdeklődtek olyan magyarországi beruházások iránt, mint amilyen a zalaegerszegi önvezető autós teszt-pálya infokommunikációja és Magyarország hosszútávú digitalizációs tervei. Válaszában Varga Mihály elmondta, a versenyképesség javítása érdekében január végén induló, GINOP-program (Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program) segíti a hazai kvv-k digitális felzárkóztatását is, és számítanak a Huawei tapasztalataira.

A Huawei kiállítóközpontjában okos város bemutatót tekintett meg a miniszter, ahol a közlekedést, biztonságot monitorozó és automatikusan riasztó rendszereket, okos buszmegállókat állítottak ki, illetve látogatást tett a Huawei 5G-s mobilkommunikációs hálózatot fejlesztő, „2012 Lab” kutatási központjában. Az 1987-ben alapított, a világ vezető telekommunikációs cégei közé sorolható Huawei Biatorbágyon üzemelteti európai logisztikai központját. 2015-ben a cég 67,5 milliárd forint árbevételt ért el, a legfrissebb adatok alapján 242 munkavállalót alkalmaz. A BYD – Kína egyik legnagyobb vállalata – az akkumulátor-technológiára specializálódott, több high-tech-szektorban vezető szerepet játszik.

Forrás: <https://sg.hu/cikkek/123334/meqlatogatta-a-huawei-senhzeni-uzemet-varga-mihaly>

Válogatta: Berke Barnabásné

Az EIT digital teljes jogú tagja lett Budapest

2017.02.01.

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem vezette EIT Digital Budapest 2017. január 1-jétől az uniós szervezet teljes jogú tagjává lépett elő, s ezzel a nyolc másik partnerrel azonos szintű szerephez jutott. Ez nemcsak az egész ország, hanem a közép-kelet európai régió számára is új lehetőségeket jelent a digitális átalakulás folyamatában. A csatlakozás apropóján ünnepi konferenciát tartottak az ELTE Gömb aulájában az EIT Digital hazai és nemzetközi vezetőségének, valamint a kormányzat képviselőinek részvételével.

Az EIT Digital – innovációs és vállalkozásösztönző oktatási tevékenysége révén – az európai digitális átalakulás egyik vezető szereplője.

A szervezet forradalmian új digitális innovációk piacra segítésével, valamint tehetséges vállalkozók támogatásával járul hozzá az európai gazdaság növekedéséhez és az életminőség javításához.

Az ELTE vezette budapesti csomópont 2012-ben konzorciumként alakult azzal a céllal, hogy felgyorsítsa a magyarországi és a közép-kelet európai innovatív infokommunikációs ökoszisztéma

fejlesztését. Budapest jelentős szerepet játszik az EIT Digital ARISE Europe nemzetközi kapcsolat-építési programban is, amely azokban az uniós országokban segíti a gazdasági fejlődést, amelyekben az EIT Digital nincs jelen önálló központtal. A konzorcium alapító tagjai az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE), a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem (BME), valamint az Ericsson Magyarország és a Magyar Telekom. A társuláshoz most négy új partner, az OTP, az MTA SZTAKI, az Evopro és az E-Group csatlakozott.

A rendezvényt **Willem Jonker**, az EIT Digital ügyvezetője, **Kisfaludi András**, az ELTE általános ügyekért felelős rektorhelyettese, valamint **Horváth Zoltán**, az ELTE IK dékánja, az EIT Digital Budapest igazgatója nyitotta meg. A konferencián felszólalt még többek között **Balog Zoltán**, az Emberi Erőforrások Minisztériumának minisztere, **Pálinkás József**, a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal elnöke, **Lepsényi István**, gazdaságfejlesztésért és -szabályozásért felelős államtitkár, **Martin Kern**, az EIT megbízott igazgatója, **Lőrincz András** és **Félegyházi Márk**, az ELTE és a BME vezető kutatói, valamint az EIT Digital képzési programjában résztvevő hallgatók és doktoranduszok.

Horváth Zoltán szerint „a teljes jogú tagság elnyerésének háttérében a budapesti központ intézményei által megvalósított hozzáadott érték elismeré-

se áll, mint például az ELTE – a magyar hagyományoknak megfelelően erős matematikai alapokra épülő - informatikai képzésének magas színvonalára, és a közös mesterképzésben és a doktori programban betöltött szerepe”. **Balog Zoltán**, az emberi erőforrások minisztere elmondta: „Magyarország kiemelt helyre került Európa egyik legjelentősebb tudásközpontjában. Egyike vagyunk az európai digitális elit országainak”. **Willem Jonker**, az EIT Digital ügyvezetője előadásában kiemelte, hogy nagy izgalommal nyitják meg a teljes jogú csomópontot Magyarországon annak érdekében, hogy a budapesti központ magasabb szinten folytathassa innovációs és vállalkozásfejlesztő tevékenységeit az országban és Európában egyaránt. Kifejezetten büszkéek arra, mondta, hogy az EIT Digital az EIT első és pillanatnyilag egyetlen tudásközössége, amely teljes jogú partnerrel van jelen Magyarországon.

A rendezvényen az EIT Digital Budapest konzorciumához újonnan csatlakozó partnerek is bemutatkoztak. „Az OTP Bank, a hitelintézetek között elsőként örömmel csatlakozott az EIT Digital páneurópai hálózatához, amely több mint 130 vezető európai kis-, közép- és nagyvállalat, kutatóintézet, egyetem, valamint startup társulásából jött létre” – mondta **Wolf László**, az OTP Bank vezérigazgató-

helyettese. Hozzátette: „Bankunk már a tavalyi évben elkezdte a közös munkát az EIT Digital, az ELTE, a Deutsche Telekom és a Berlini Műszaki Egyetem szakembereivel egy új pénzügyi technológiára épülő digitális, de nem hagyományos pénzügyi szolgáltatás kifejlesztésére. Ez a hazánkban eddig ismeretlen szolgáltatás a vállalkozások közötti együttműködést és az új üzleti lehetőségek kiaknázását is támogatja. Magyarországi ügyfeleink számára már az idén elérhető lesz, és úgy tervezzük, hogy hamarosan az OTP Csoport leánybankjain keresztül a közép-kelet-európai régióban is hozzáférhetővé válik.”

Az EIT Digital programjai az európai oktatási kínálat élvonalába tartoznak. A hagyományos oktatás és az online tanulás ötvözésével kialakított innovációs és vállalkozásösztönző képzések hozzájárulnak az oktatás színvonalának növeléséhez; az EIT Digital partnerintézményeinek – egyetemeknek, kutatóintézeteknek és vállalatoknak – köszönhetően változatos és könnyen hozzáférhető, magas színvonalú tananyagok készülnek. A szervezet egyedülálló módon, a magas szintű műszaki tudás és a vállalkozói készségek és gondolkodásmód egyedülálló ötvözésével segíti a digitális területen működő mérnököket és vállalkozókat karrierjük minden szakaszában. A mesterképzés digitális vállalkozóvá neveli a hallgatókat, a doktori program a piaci igényekre választ kereső, ipari beágyazottságú informatikus mérnököket képez. A már dolgozó szakemberek az egész életen át tartó tanulást támogató szakmai továbbképzési kínálatból választhatnak, mely abban segíti őket, hogy lépést tartsanak az infokommunikációs fejlődéssel, és így innovatív módszerekkel tegyék sikeresebbé cégüket.

Forrás: <https://www.elte.hu/content/az-eit-digital-teljes-joqu-tagja-lett-budapest.t.13344>

Válogatta: *Fonyó Istvánné*

Kétmilliárd forintos múzeumi és könyvtári fejlesztési program indult

2017. február 2.

Országos múzeumi és könyvtári fejlesztési program indult 2 milliárd forint értékben – jelentette be csütörtökön Szentendrén Hoppál Péter, az Emberi Erőforrások Minisztériumának (Emmi) kultúráért felelős államtitkára.

A fejlesztés a projektgazda Szabadtéri Néprajzi Múzeum (SZNM) és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (FSZEK) alkotta konzorcium együttműködésével történik, az európai uniós forrásból megvalósuló program február elsején indult és 2020. január 31-én zárul.

Az országos módszertani fejlesztés keretében a múzeumok és könyvtárak kiemelt figyelmet fordítanak a közoktatási intézményekre, az aktív és leendő pedagógusokra, valamint a diákokra.

Fotó: Csákvári Zsigmond/kultura.hu

Hoppál Péter a program jelentőségéről elmondta: a fejlesztési programokon keresztül, az uniós források igénybevételével a kulturális intézményrendszer el tudja érni, hogy az esélyteremtés, felzárkózás ügyét az iskolarendszeren és az azon kívüli oktatáson keresztül is szolgálja.

Az államtitkár emlékeztetett arra, hogy a kulturális intézményrendszer nagyon jó eszköz ezeknek a társadalmi céloknak az eléréséhez. Hozzátette: a mostani projekttel a hagyományosan jó köznevelési együttműködések emelik még magasabb szintre.

Hoppál Péter kitért arra, hogy a 2007–2013-as uniós ciklusban a kulturális lehetőségek bővítésére 74 milliárd forintot költött el Magyarország. A 2014–20-as fejlesztési ciklusban összességében 100,5 milliárd forintnyi uniós fejlesztési forrás fordítható a kulturális intézményrendszer közbeiktatásával társadalmi megújulásra.

Fotó: Csákvári Zsigmond/kultura.hu

Hoppál Péter felidézte: ma már elvárás, hogy a múzeumi és könyvtári intézmények támogassák a köznevelést az esélyteremtésben. Kiemelte: fontos kihívás a hátrányok kompenzációja, s ebben a kulturális intézményrendszerek hatékonyan tudják segíteni a köznevelést.

A program fő célja a neveléshez és képzéshez való hozzáférés biztosítása mindenki számára, s a projekt hozzájárul a kompetencia-, a képességfejlesztéshez, a tehetséggondozáshoz, de személyiségfejlesztő hatása is van.

Az államtitkár a hosszú távú célok között említette a korai iskolaelhagyók arányának csökkentését, a felsőfokú végzettségűek arányának növelését, de

a programon keresztül szeretnék elérni a magyar népesség munkaerő-piaci lehetőségeinek javítását is.

Fotó: Csákvári Zsigmond/kultura.hu

Bereczki Ibolya, a Szabadtéri Néprajzi Múzeum ágazati feladatokért felelős főigazgató-helyettese arra hívta fel a figyelmet, hogy a projekt gyökeres megújulást kíván hozni a szemléletben a múzeumi és a könyvtári területen. Elmondta, hogy a múzeumi szakterületen a többi között módszertani fejlesztés, a koordinátorhálózat fejlesztése és mű-

ködtetése, mintaprojektek megvalósítása, új akkreditált képzések tervezése és megvalósítása, szakmai eredmények ismertetése, monitoringozás, valamint múzeumi minőségmenedzsment rendszer kidolgozása történik majd. Hozzátette: a projektzárást további 5 év fenntartási időszak követi.

Fodor Péter, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgatója a szakterületen történő fejlesztések között megemlítette egyebek mellett a módszertani fejlesztést, szaktanácsadói hálózat kialakítását és működtetését, a mintaprojektek megvalósítását, új akkreditált képzések tervezését és megvalósítását. Az eseményen a résztvevők kézjegyükkel látták el a projektindítás emléklapját.

Az eseményen készült videó vágatlan változata letölthető a *Sajtószobában*.

(MTI)

Forrás: <http://www.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-miniszteriuma/kulturaert-felelos-allamtitkarsag/hirek/ketmilliard-forintos-muzeumi-es-konyvtari-fejlesztési-program-indult>

Válogatta: *Fonyó Istvánné*

E számunk megjelenését önkéntes munkájával segítette:

Berke Barnabásné
Fonyó Istvánné
Hegyközi Ilona
Karácsony Gyöngyi
Kokas Károly
Kosztlyánné Mátrai Rita
Molnár Sándor
Nagy Gyula
Prokné Palik Mária